

Dino Buzzati

Kadın Donkişot ile söyleşi...

Beyniniz hakkında 10 şaşırtıcı gerçek

Yoksulluğun köleleri: kız çocukları

Nuri İyem

Türkiye'nin taşı toprağı peynir.

Uyana-ma- mak

Çelişki ilişkidir.

Neyzen rakıya nasıl başladı?

2

24+

Neyzen rakıya nasıl başladı?

Neyzen Tevfik, rakıya nasıl başladığını, 13 Eylül 1933 tarihli “Yedigün”de yayımlanan “Neyzen'le Konuşmalar” başlıklı yazısında Münir S. Çapanoğlu'na anlatıyor:

“Çocukluk devrini geçmiş, delikanlılık çağına girmiştim. Baktım herkes rakı içiyor; bunda ne var diye merak ettim. Misvakla dişlerini yıkayan, yün çorapla ayaklarının murdar kokusunu gidermek için “hacı yağı” süren hocanın; bıyıklarını “sünnet-i seniye” tarifince kestiren hacının tiksindiği şeyde bir fenalık görmedim.

Beni rakıya teşvik eden olmadı. Ben, ona hürmetle başladım, tazimle içtim. Bir zezem gibi dudaklarıma değdirdim. Bugün içmediğim halde, ona hâlâ bir hiss-i hürmetle mütahassisim.

Senelerce ayık gezdiğimi bilmiyorum. Esasen hayatımda bir kere sarhoş oldum. İçim bir kere

“maya” tutmuştu. Bir gün Üsküdar'daki evimde bermutat çakıyor, sabah rakısı içiyordum. Babam seslendi, tuz almak için bakkala yolladı. Tuzu aldım, fakat tamam bir buçuk sene sonra eve dönebildim!

Umumi Harp'e kadar 1868 okka rakı içtim; bütün gazeteler yazdı ya... Ondan sonrasını hesap etmedim. Bir mandalina, bir dilim portakalla bir okka içtiğim çok olmuştur. Aylarca değil yemek bir lokma ekmek bile ağzıma koymadım.

Ben mideme rakı doldurmakla sarhoş olmayı sevmem. Gözüm doymalı, gözüm sarhoş olmalı, gözüm!”

Rakı ile Edebiyat Muhabbeti,

Refik Durbaş
Heyamola Yayınları

Dino Buzzati

Deniz Günal

Açgözlü, ikiyezlü, zalim, saf, kurnaz olduğumuzu biliriz ama duymak istemeyiz. Kendimizle ilgili bildiklerimizin konuşulması bizi rahatsız eder. Yadsınız. Kızarız. Kulak ardı ederiz. Ama bize benzemeyen insanların bambaşka zamanlarda, bambaşka yerlerde benzer açgözlülükleri, duyarsızlıkları, kandırmacaları yaşadıklarını bilmek, onların öykülerini, romanlarını okumak bizi rahatsız etmez.

Nasıl anlatıldığına bağlı olarak hüznlendirir, eğlendirir, biraz düşündürür, belki biraz kendimizi görmemizi de sağlar. Sanatın gücü belki de buradadır. Bize kendimizi öyle gösterir ki, ona katlanabiliriz.

Dino Buzzati'nin, 'Tanrıyı Gören Köpek' adlı öykü kitabı ilk kez 1992 yılında basılmış. Genişletilmiş ikinci baskısı 2007 yılında yapılmış. Tam 15 yıl sonra. Ben bu kitabı, bu yazarı daha önce tanımamışım. Pek kimse de tanımamış ki, bu kadar zaman geçmiş aradan yeni bir baskısını yapmak için.

Kendi adıma çok mutluyum. İyi ki, bilinmesi, okunması gereken tüm iyi yazarları önceden bilmiyorum. İyi ki, keşfedilmeyi bekleyen bir yazar

hep var. Tam, her şey söylenmiş olmalı, daha başka ne, daha ne kadar değişik söylenir derken... Tam, hep aynı duygular, aynı korkular yaz yaz, oku oku nereye kadar derken... Okuma haznını çoğaltan, yaşama coşkusunu, insan olma hüznünü anımsatan bir yazar daha çıkıyor.

Bir küçük kitapla, hiç bir mekanla sınırlı olmayan kısıcak zaman dilimlerinde bambaşka dünyalara yolculuğa çıkıyor insan yine. İnsanın aptallığına gülüyor, yaşadığı acılar için sızlatıyor, iyiliğin, temizliğin gücünü görüp insana yine inanmaya başlıyor; ama sonra kanıksadığımız, değişmezmiş gibi gelen hayatlarımızın başkalarının insafında nasıl da bir anda değişebileceğini görüp irkiliyoruz.

Üstelik Dino Buzzati, 'Tanrıyı Gören Köpek' adlı

öykü kitabında bunları, ya gerçekdışı, zaman dışı dünyalar yaratarak ya da anlattığı hayatlara akıl dışı olaylar katarak yapıyor. Üstelik öyle bir sahicilikle yapıyor ki, tüm bu dünyaların, bu akıl dışılıkların, onun ruhundan süzülüp öyküye sızdığını duyumsuyoruz.

Bir yazarın, tüm içtenliği ile anlattığı bir hikaye, koştura koştura, umutsuzluk, çaresizlik duyguları içinde yaşadığımız kendi hayatlarımızdan daha gerçek olabiliyor.

Örneğin, 'Bir Damla'da her gece basamaklardan şıp şıp yukarı çıkan bir damlanın yarattığı korkuyu anlatıyor. Damlayı hiç kimse görmüyor. Yalnızca duyuyorlar. Basamaklardan yukarı çıkan, geride az bir ıslaklık bile bırakmayan küçük damlacık, herşeyi anlamaya, açıklamaya çalışan insanları korku içinde bırakıyor.

'Ermişler' adlı öyküsünde, öbür dünyada ermişler, balkonu okyanusa bakan evlerde otururlar. Tanrıdır o okyanus. Kendilerine dua eden insanların dileklerini yerine getirmeye çalışırlar. Az tanınan, dua almayan bir ermiş insanların dikkatini çekmek için küçük mucizeler yapmaya çalışır. Ama bir türlü şansı yaver gitmez. Çok tanınmış, duadan dilekten başını alamayan bir başka ermişse onu teselli etmeye çalışır. Birlikte yemek yemek için ocaklarında odun yakarlar, bacalarından duman süzülür. Tanrıdır o duman.

Bir 'Noel Öyküsü'nde, kilisede dolu olan Tanrıdan, kapısını çalan yabancıya birazcık olsun vermek istemez Papaz. Tanrıyla doluluğun, çilekeş bir hayat yaşayan Piskoposa ait olduğunu düşünür. Ama yabancıнын isteğini geri çevirmesiyle Tanrı da çıkar gider kiliseden. Papaz yollara düşer.

Bir ailenin evinin Tanrı ile dolu olduğunu görür. Ama hiç vermezler. Tanrı o evi terkeder. Tarlalarının altı üstü Tanrı ile kaplı bir köylü de birazcık olsun vermez zavallı Papaza. Ve Tanrı o tarlaları da terkeder. Piskoposunun Tanrısız bir Noel geçirmesini istemeyen Papazın, çaresizlik içinde

dolanıp durmasının öyküsüdür, bize açgözlü, bencil, yoksul oluşumuzu anlatır.

'Hamamböceği' öyküsünde Buzzati, evine gece yarısı gelen bir adamın ezdiği bir hamamböceği ölüirken, çevresindeki dünyanın nasıl korku, terdirginlik içinde yaşadığını anlatır. Uyuyamaz adam, neler olduğuna bakmak için kalkar yatağından. Koridorda parçalanmış, kara böceğin oynayan ayağını görür. Hayvanın iki buçuk saat boyunca, helmeleşen iç organlarına karşı ölmediğini, can çektiğini görünce ürperir.

"Son ayağıyla bir ileti ulaştırarak, şaşılacak bir biçimde ölmeyi sürdürüyordu. Ama kimsenin bilmediği bir pansiyon koridorunun karanlığında, gecenin üçünde, kim alabilirdi ki iletisini? İki buçuk saat boyunca, diye düşündüm, sağ kalan bacakta biriken son yaşam parçası, sürekli olarak aşağıya, yukarıya giderek adalet istemişti."

Buzzati'nin, öykülerini, düşünmek, içimdeki sızıyı hissetmek, acıyı anlamak için durarak okuyorum.

Bir çocuğun ağlaması dünyayı zehirlenmeye yeter, diye okumuştum bir yerlerde... derken sona yaklaşır öykü.

Bir hamamböceğinin can çekişmesiyle can çekişen evrenin bir parçası varsa, dünya üzerindeki bunca kötülük, çocuklara yapılan bunca eziyet, bunca merhametsizlikle hiç şansımız yok diye düşünüyorum.

Ve işte edebiyatın gücü. Hamamböceğinin titreyen bacağı ile merhameti anımsıyorum.

Hayır, diğer öykülerinden söz etmeyeceğim. Onları okumanızı arzu ederim. Merhamet, kurnazlık, zavallılık, duyarsızlaşma, çaresizlik üzerine ne söylenmiş, Buzzati onları başka türlü söylemiş.

Buzzati'yi keşfetmenin tadı, sözcüklerle, anlamlarla, kederlerle dolu yaşamlarımızdan bir armağan olsun.

Uyana-ma- mak

Akasya Kansu

Uyanamamak. Önceki gün çok yorgun olduğun için uyanamamaktan söz etmiyorum. Ertesi günün boş olduğu hatta ondan sonraki günün de boş olduğu günden söz ediyorum.

Boşlukta olduğun için, uyandığın günün herhangi bir değerinin olmadığı günlerden . Önceki gün projen geç bitmiştir. Saat dörtte yatmışsındır. İşe uyanmak, kalkıp külotlu çorap giymek istemiyorsundur. O zaman uyanmamak ya da alarmı beş dakika sonraya kurmak mantıklıdır.

Ama zaten boş bir güne uyanacaksan, mantıksızdır. Yalnız bu durumu tek bir şey mantıklı hale getirir. O da rüyaların harika olması.

Diyelim çok içine kapanık bir tipsin ya da dışarı karşı çok dışa dönük gözüküyorsun ama yapay dna'yı yaratan kimyaclar gibi herkesten sakladığın başka bir dünya var. O zaman rüya görmeye devam etmek; uyanmaktan daha iyidir. Çünkü rüyada istediğin her şeyi yapabilirsin. Mesela sevip de söylemediğin kişileri sevebilirsin. Gerçek hayatta gücünün yetmeyeceği kişileri rahatlıkla alt edebilirsin. Bilinçaltının dibinde duran en eski arkadaşınla hiç olmayacak yerlere tatil gidebilirsin. Bunların hepsi rüyalarda çok mümkün.

Bütün bu rüya karmaşasının öteki yanında bir de "ben uyurken rüya görmüyorum" insanları vardır.Ya

gerçekten rüya görmezler ya da unutulurlar. Ben bu insanlara aslında üzülmemiz gereken daha başka bir çok şeyden daha çok üzülüyorum. Çünkü onları gözlemlediğimde, harika bir hayatları olmadığını görüyorum. Bu insanlar için rüyaları da yoksa, hayatın ne anlamı var diye düşünüyorum. Belki de bana öyle geliyor. Aslında çok fantastik bir hayatları var. Ya da aslında rüyalarında bol karda kayak yapıyorlar sonra unutuluyorlar.

Sonuçta uyanamamak çok kötüdür. İşe, derse aklını veremezsin. Aspirin alman gerekir. Güne uyum sağlayamazsın. Zordur. Ama zaten erken yattığın bir akşamın ertesi günü öğlene kadar harika rüyalar görüyorsan; bence boşver uyanma. Hayatında 24 saatlik sıkıntılı veya Seda Sayanlı anlamsız bir gün geçecekse, geçmesin. Uyumaya devam et.

Her neyse aslında ayoruma sinema yazıları yazıyorum. Ama bugün bu çelişkiyi sizinle hemen paylaşmam gerekti. Yoksa çok sevdiğim rüyalarım haksızlık etmiş olurum. Çünkü son za-

6

Türkiye, dört bir köşesinde evlerde, modern tesislerde üretilen onlarca peynir türü ile adeta bir "peynir cenneti" ... Her biri farklı lezzetler barındıran, değişik yöntemlerle hazırlanan, adına festivaller düzenlenen peynir, Türk mutfağında da önemli besin kaynakları arasında yer alıyor.

Türkiye'nin taşı toprağı peynir.

Dünyada binlerce yıl önce üretilmeye başlanan, zaman geçtikçe farklı lezzetlerle çeşitlendirilen peynir, özellikle kahvaltıların vazgeçilmezi... Yapılış şekli ile farklı lezzetler sunan peynir, alternatif yemek kültürünü de oluşturuyor.

Geleneksel yollarla ya da modern tesislerde üretilen peynirlerin, bir bölümü bakkallarda ya da marketlerde yerini alabiliyor. Özellikle kırsal yerleşim alanlarında evlerde üretilen peynir çeşitleri, yalnızca üretildiği bölgede bilinen gizli bir lezzet olarak kalıyor.

Ülkedeki peynir çeşitliliği, üretim kalitesinde rekabeti de beraberinde getiriyor. Üretilen peynirin belli yöreye özgü olarak ilan edilmesi, tanıtılması ve pazarda pay elde etmesi amacıyla festivaller düzenleniyor. Peynir, üretildiği yörelere de önemli ekonomik gelir sağlıyor.

İçerdiği protein ve vitaminlerle dengeli beslenmede önemli yeri olan, günün her saatinde tü-

ketilebilen peynir, özellikle karpuz ve ekmekle birlikte en çok tercih edilen "yaz ve diyet yemeğini" oluşturuyor.

"Peynir cenneti" Türkiye'de, peynirin tüketiciye ulaşınca kadarki yolculuğu her yöreye göre değişiyor.

KONYA'NIN KÜFLÜ PEYNİRİ

Konya'da, yağı alınmış koyun sütünden üretilen ve doğal olarak küflendirilen Konya küflü peyniri, genellikle Karapınar, Ereğli, Cihanbeyli gibi koyuncululuğun yoğun olduğu yerlerde üretiliyor. Küflü peynir, özellikle kırsal alanda yağı alınmış koyun sütünden üretiliyor. Yağının alınması, doğal küflenmeye yol açtığı için aflatoksin oluşmasını önüyor.

BERENDİ VE DİVLE TULUM PEYNİRİ

Ereğli ilçesi ile Karaman'ın Ayrancı ilçesi ve çevresinde üretilen Berendi ve Divle tulum

peynirinin de pazar payı oldukça geniş. Berendi tulum peyniri pastörize inek sütü kullanılarak modern tesislerde üretiliyor. Divle tulum peyniri ise tümüyle geleneksel usullerle, kuzulamaların gerçekleştiği, mayıs ayı ile haziranın ortasına kadar olan sütün bol olduğu dönemde koyunlardan sağılan süt biriktirilerek yapılıyor. Ayrancı'ya bağlı Divle köyünde vatandaşlar, sağdıkları sütleri her gün bir kişinin evinde imece usulüyle birleştiriyor, ürettikleri peyniri mağaralarda saklıyor. Berendi ve Divle tulum peynirlerinin tam anlamıyla tadına varabilmek için, bu ürünleri alırken dikkat edilmesi gereken unsurlar da var. Kaliteli bir Berendi ve Divle peyniri, homojen bir yapıda ve açık sarı renge sahip. Bu peynirler, sulanmamış ve pütürsüz olmalı. Berendi peynirinin kilogramı 9-10, Divle peynirinin kilogramı ise 15 YTL'den tüketicilere satılıyor.

KAYSERİ'NİN ÇÖMLEK PEYNİRİ

Çömlek peyniri, taze koyun veya inek peynirinin süzülüp daha sonra çömleklere basılmasıyla üretiliyor. Kalıplar halindeki taze peynir, önce bez torbalara konulup üzerine taş parçalarıyla baskı yapılarak içerisindeki peynir suyunun dışarı akması sağlanıyor. "Baskı" adı verilen bu işlem 2 gün sürüyor. Suyunu kaybeden taze peynir, daha sonra elde ufalanıp bir bez üzerine serilerek tuzlanıyor. Ufalanmış peynirin içerisine bir miktar çörek otu katılıyor. Tuzlanıp bir gün bekletilen peynir çömleklere basılıyor. Üzerleri donmuş yağ ile kaplanan çömleklere daha sonra kayadan oyma mağaralarda veya evlerin zemin katında hazırlanan nemli kumlara gömülerek olgunlaşmaya bırakılıyor. Yaklaşık 3 ay sonra peynir tüketilmeye hazır hale geliyor.

ERZİNCAN TULUM PEYNİRİ

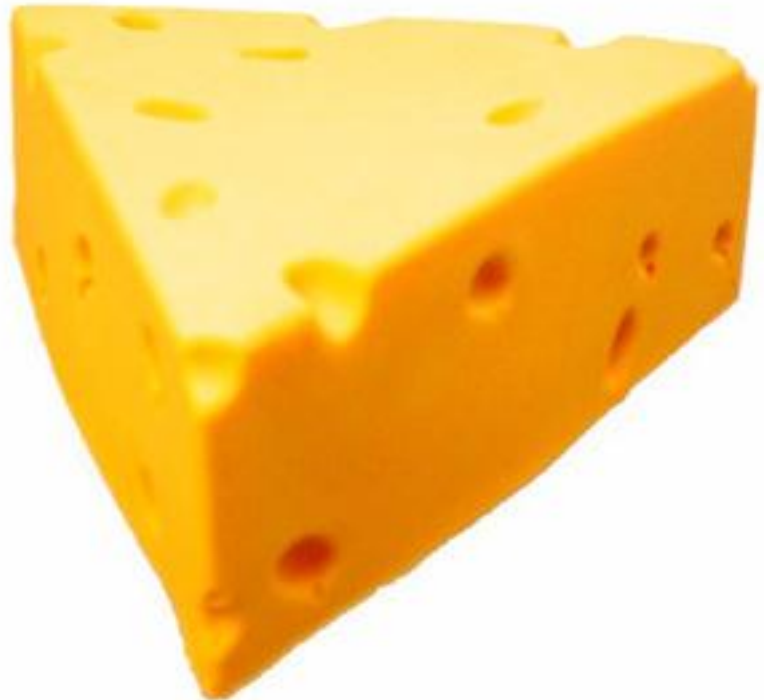
Erzincan'da birkaç yıl öncesine

kadar evlerde, son yıllarda ise modern tesislerde üretilen tulum peyniri, ülkede en çok tüketilen peynir türleri arasında. Koyun sütünün ısıtılıp mayalandıktan sonra oluşan pıhtısı, bez torbada sudan ayrışması için 3 gün bekletiliyor. Daha sonra pıhtı parçalanarak yüzde 3 oranında tuz ile karıştırılıp 18 saat havayla teması bırakılıyor. Peynirde istenen aromanın oluşması için bu işlem birkaç kez tekrarlanıyor ve hava almayacak şekilde bir tulum ya da bidonda 120 gün bekletilerek tüketime hazır hale getiriliyor. Tulum peyniri, başta Erzincan olmak üzere Türkiye'nin hemen her yerinde marketlerde ve şarküterilerde satışı yapılıyor.

KARS GRAVYERİ

Mandıralarda üretimi yapılan peynirin hayvansal protein oranı yüzde 32 seviyelerinde.

İlde yaygın olarak tüketilen gravyer, son yıllarda büyük şehirlerde de ilgi görmeye başladı. Özellikle yabancı turistlere ev sahipliği yapan otellerden Kars gravyerine yoğun talep geliyor. Gravyerin gelecek yıllarda çok daha fazla ilgi görmesi bekleniyor. İyi bir Kars gravyerinin sert kabuklu, kiraz büyüklüğünde gözenekleri, kesildiğinde renginin koyu sarı olması ve yenildiğinde genzi yakacak düzeyde bir tadı bulunması gerekiyor.

Tamamen organik olan bu peynirin kilogramı, Kars'ta 25-30 YTL arasında satılıyor.

KARIN KAYMAĞI PEYNİRİ

Kars'ta yapılan bir diğer önemli peynir türü ise daha çok Sarıkamış ilçesinde ev koşullarında üretilen "karın kaymağı" peyniri. 24-34 derecede mayalanan inek sütü, pıhtı haline gelmesinin ardından bez torbalarda baskıya alınarak suyu süzölmeye bırakılıyor. Yaklaşık 18 saat süren bu işlemin ardından açılan torba içerisine yüzde 3 oranında tuz ilave edilerek pıhtı ufalanıyor ve belli bir oranda krema veya tereyağı katılıp yoğruluyor. Daha sonra temizlenmiş ve kurutulmuş hayvan işkembesi içerisine konuluyor. Ağız sıkıca kapatılarak ve düz bir yerde bırakılarak 120 kilogramlık baskı uygulanıyor. Baskı işlemi 3 gün devam ediyor ve sonra iplere asılarak serin odalarda 3 ay gibi bir süre olgunlaşmaya bırakılıyor. Ardından peynir tüketilmeye hazır hale geliyor.

VARTO KEÇİ PEYNİRİ

Keçi sütü, güneş sıcaklığında belli oranda ısıtıldıktan sonra maya ilave edilerek pıhtı halini alıyor ve oluşan bu pıhtı, hafifçe parçalanıp gözenekleri iri olmayan keten tarzı bez torbalarda bir süre bekletiliyor. Torbada en az 12 saat asılı bekletilerek suyu süzölen pıhtı, daha sonra keçi peyniri halini alıyor.

İKİZDERE TULUM PEYNİRİ

Ardahan'da üretilen İkizdere tulum peyniri, Erzincan tulum peyniri ile aynı pastörize işlemler uygulanarak elde ediliyor. Ancak Erzincan tulum peyniri koyun, İkizdere tulum peyniri inek sütünden yapılıyor. Evlerde ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ürettiği peynir, pazarlarda nadiren görülüyor.

ARDAHAN KÜFLÜ PEYNİR

Yine Ardahan'da üretilen küflü peynir, yağsız inek sütünden yapılıyor. Peynir, bölgede genellikle evlerde üretiliyor. İhtiyaç fazlası ürün, satışa sunuluyor. Genellikle aynı bölgede tüketiliyor.

ERZURUM'UN CİVİL PEYNİRİ

Erzurum'a özgü civil peynir, yağsız inek ya da koyun sütünden yapılıyor. Yayıklanarak yağı alınan ve tencerede mayalanan süt, pıhtı halini alana kadar ateş üzerinde sürekli karıştırılıyor. Oluşan pıhtı, başka bir kaba alınarak tuz ilave ediliyor. Peynir kütlesi daha sonra bir kola sarılarak tel şeklini alıyor. Salamura suyu içerisinde muhafaza edilebildiği gibi, bolca tuzlanarak taze olarak da saklanabiliyor. Civil peynir, başta Erzurum olmak üzere Ankara ve İstanbul'da da değişik marketlerde satışa sunuluyor. Yağsız olması nedeniyle, özellikle diyet uygulayanlar tarafından tercih ediliyor.

BİNGÖL SALAMURA PEYNİRİ

Bingöl'de çiğ koyun sütünden yapılan salamura peynir, yaylalarda, ev koşullarında aile işletmeleri tarafından üretiliyor. Ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde ürettiği salamura peyniri, koyun sütünün pişirilmeden güneş sıcaklığında mayalanarak pıhtı halini almasıyla elde ediliyor. Pıhtı, keten bez parçalarda 1-2 gün suyunun süzölmeye bırakılarak baskıya alınıyor ve daha sonra küçük parçalar halinde salamura suyuna

konularak tüketime hazır hale getiriliyor.

DİYARBAKIR'IN ÖRGÜLÜ PEYNİR

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hemen hemen her evin sofrasını süsleyen Diyarbakır'ın örgülü, salamura, Şırnak'ın sirikli peyniri, sütün sihirli yolculuğunu tamamladığı lezzet duraklarından sadece birkaçı. Diyarbakır'da özellikle mayıs ve haziran aylarında koyun, inek veya keçi sütü mayalanarak elde edilen peynir, farklı işlem ve içine katılan otlarla da çeşitli isimler alıyor. Kentte en çok rağbet gören "örgülü" peynirin serüveni sütün mayalanmasıyla başlıyor. Yaklaşık 2 saat bekleyen peynir, mayalandığı kaptan alınarak dilimleniyor ve büyükçe bir tencerede 90 derece kaynayan suya atılıyor. Suda iyice eriyen peynir, kevgir yardımıyla alınarak başka bir yerde 6-7 dakika yoğruluyor. Hamur haline getirilen peynir, şeritler halinde saç gibi örülerek, peynir suyu ve tuzlu suya basılarak tüketime hazır hale getiriliyor. Aynı

işlemden geçen, Diyarbakır'ın yüksek kesimlerinde daha çok bulunan ve keskin bir kokusu olan "kırkor" adı verilen bitki, ince ince kıyılarak peynirle birlikte yoğrularak lavaş veya yuvarlak peynir adıyla sofralardaki yerini alıyor.

ŞIRNAK VE SİİRT'İN SİRİKLİ PEYNİRİ

Şırnak ve Siirt'te, özellikle yaylalarda yetişen ve bir çeşit yabancı sarımsak olduğu belirtilen "sirik" adlı ot, sütün mayalanmasının ardından ince kıyılarak peynirle birlikte yoğruluyor, yuvarlak veya kare şekiller halinde satışa sunuluyor. Mardin'de de peynire çörek otu katılarak farklı bir tat kazandırılıyor.

PEYNİR DEPOSU "MAĞARA"

Sivas'ın Zara ilçesinde kışlık olarak hazırlanan peynirler, geleneklere göre yüzyıllardır depo olarak kullanılan mağaralarda korunuyor. Zara ve köylerinde yaz aylarında hazırlanan peynirler, daha

önceden belirlenen mağaralarda kış için saklanıyor. Peynirler yaz boyunca soğuk hava deposu görevi yapan bu mağaralarda bekletiliyor, kış yaklaştığında bu peynirler mağaradan çıkartılarak satılıyor ya da tüketiliyor.

KÜP PEYNİR

Sivas ve ilçelerinde yoğun olarak küp peyniri üretimi yapılıyor. Genellikle bahar aylarında yapımına başlanan küp peyniri, inek sütünden taze peynir olarak yapılıyor. Suyu alındıktan sonra toprak küplere veya plastik bidonlar içerisine dilimlenerek yerleştirilen peynir, bol tuzlanıp, sıkıştırılıyor. Peynirin ağız kısmına bez bir örtü konduktan sonra küp veya bidonun kapağı kapatılıyor. Ters olarak çevrilen küp veya bidonun ağız kısmı aşağı gelecek şekilde evlerin serin olan genellikle bodrum kısımlarında yarıya kadar toprağa gömülüyor. Yak-

laşık 3 ay bekletilen peynirin bu süre içerisinde suyu süzülüyor, rengi, kokusu ve tadı değişiyor.

TOKAT'TA KIŞLIK SALAMURA PEYNİR

Keçi, koyun ve inek sütünden Mayıs- Ağustos ayları arasında yapılan peynir, çiğ süttten mayalanarak üretiliyor. Peynirler daha sonra kalın tuzla tuzlanıp, küp ve bidonlara basılıyor. Bu peynir, 3 ay sonra tuzdan ayıklanarak tüketilmeye başlanıyor.

TRABZON'UN "TELLİ PEYNİRİ"

Doğu Karadeniz yaylalarında beslenen ineklerden elde edilen sütlerin ana maddesini oluşturduğu "telli peynir", kaşar peynirine benzeyen, sarımsaklı renkli, lif lif ayrılabilen, ısıtıldığında uzayan, az tuzlu peynir olarak nitelendiriliyor. Peynir üreticisi Ali Kemal Bıyıklı, AA muhabirine yaptığı açıklamada, "telli peynir" üretiminin geleneksel

olarak Trabzon ve ilçelerindeki köylerde kadınlar tarafından yapıldığını, son yıllarda da süt fabrikalarında "telli peynir" üretimi gerçekleştirildiğini söyledi. Telli peynirin dört mevsim üretilebildiğini belirten Bıyıklı, "Ancak tüketicinin damak tadına en uygun dönem, hava sıcaklığının düşük seyrettiği, ekşimenin azaldığı kış aylarıdır" dedi.

EDİRNE'NİN BEYAZ PEYNİRİ

Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından tescil edilen Edirne peyniri, Anadolu'nun her yanından rağbet gören bir lezzet olarak öne çıkıyor. Edirne'nin değişik türdeki otlarıyla doğal beslenen inek, keçi ve koyunların sütünden lezzetini alan Edirne peynirinin imalat aşamasındaki lezzetine lezzet katan diğer unsurlar da tuz ve maya. Meriç, Tunca ve Arda nehirlerinin oluşturduğu deltada yetişen bitki örtüsünün süte kattığı lezzet, peynire de yansıyor. Edirne beyaz peynirinin, yapımında kullanılacak sütün en çok 30 dakika içinde mayalanıp peynir haline getirilmesi, olgunlaştırma sürecini tamamlayan peynirin, havayla ilk temasından itibaren (teneke açıldıktan sonra) 3 ay içinde tüketilmesi gerekiyor.

Edirne ve Trakya'ya özgü peynir, tam yağlı ve doğal olması özelliği ile tanınıyor. Edirne beyaz peyniri ağızda kayganlık hissiyle ve ekşimsi tadıyla diğer peynirlerden ayırt edici özelliğe sahip. Üreticiler, Edirne peynirinin asıl özelliğini, "yenildiğinde yeniden yeme hissi uyandırması" olarak açıklıyor. Edirne'de özel olarak hazırlanan teneke kutularda koyun peynirinin 1 kilogramı 8, 3 kilogramı 24, 5 kilogramı 40 YTL, inek peynirinin 1 kilogramı da 9 YTL'den satışa sunuluyor.

SAKARYA'NIN ABHAZ VE ÇERKEZ PEYNİRİ

Sakarya'da yöresel olarak üretilen peynir türleri arasında Abhaz ve Çerkez peyniri öne çıkıyor. Ab-

haz peynirinde, 8 litre süttten yaklaşık 2 kilogram peynir elde ediliyor. Süt, peynir mayasıyla birlikte 2 saat bekletiliyor. Maya tuttukten sonra ortaya çıkan peynir elle bir araya toplanıyor. Bir sahanda sıkıştırılıyor ve bir gün bekletiliyor. Kaynayan suda dilimler halinde karıştırılan peynire istenilen şekil (örgü, tekerlek) verilebiliyor.

Çerkez peyniri ise Abhaz peynirine göre daha yumuşak. 10 litre süttten yaklaşık 2 kilograma yakın peynir üretilebiliyor.

OTLU PEYNİR

Hazmı kolaylaştırıcı özelliğe sahip olan Van'ın otlu peyniri, bu nedenle sadece kahvaltıda değil, yemeklerden sonra da tüketiliyor. Genellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde, 25 çeşit bitki kullanılarak yapılan otlu peynirin, sofralarda farklı bir yeri bulunuyor. Otlu peynirde çoğunlukla sirmo (yabani sarımsak), mendo, helis, siyabo, nane ve kekik gibi yabani otlar kullanılıyor. İlkbaharda dağlardan toplanan bitkiler, bir süre salamura bekletildikten sonra peynire katılıyor. Otlardaki çeşitli mineraller hazımsızlık sorununu ortadan kaldırıyor.

ÇANAK PEYNİRİ

Yozgat'ta temmuz ve ağustos aylarında elde edilen

sütle hazırlanan ve çanaklarda toprağa gömülen çanak peyniri, sonbahar aylarında topraktan çıkarılıyor ve kış mevsiminde tüketiliyor. Yozgat Belediyesi, yöreye özgü bu peyniri tescillemek için Türk Patent Enstitüsüne başvuruda bulundu.

AYDIN'IN TULUM PEYNİRİ

Aydın'da inek ve koyun sütlerinin karışımından üretilerek keçi derisine basılan tulum peyniri, lezzetiyle beğeni topluyor. Bölgedeki üreticiler, peynirin asıl lezzetinin keçi derisine basılmasından kaynaklandığını ifade ediyor. Keçi derisine basılan peynir, derinin şeklini alıyor. Bu haliyle peynirin yaklaşık bir yıl depolanarak acı suyunu dışarıya atması bekleniyor.

MALATYA PEYNİRİ

Genellikle köylerde üretilen Malatya peyniri, çiğ sütün yağı ve kuru maddesi çekilmeden, peynir mayasıyla mayalanması ile üretiliyor. Mayalanan peynir kesildikten sonra suyu alınıyor ve üzerine ağırlık konulan iki tahta arasında sıkıştırılıyor. Peynir, kaynatıldıktan sonra salamuraya

bırakılıyor.

İZMİR'İN YÖRESEL PEYNİRLERİ

Farklı kültürlerinin bir araya geldiği İzmir ve ilçelerinde, bu medeniyetler buluşması kendisini yöresel peynir çeşitlerinde de gösteriyor. En fazla tanınan İzmir tulumu, halen İzmir'in yanında Ödemiş, Menemen, Tire ve diğer ilçelerdeki mandıralarda yapılıyor. Süt pastörize edildikten sonra mayalama sıcaklığına kadar soğutuluyor. Daha sonra "pıhtı kırımı" yapılıyor ve baskı tenekelerinde bekletiliyor. İzmir tulum peynirinde kullanılan salamura ise peynir altı suyundan elde ediliyor. Kesilen ve süzülen telemenin konulduğu teneke ya da deri, salamura ilave edilerek hava almayacak şekilde kapatılıyor. Tulum peyniri için kullanılan deriyse 1,5 yıl öncesinden hazır hale getiriliyor. Özel keçi derisi tuzlanarak 3-4 ay tuzlama süresi sonrası 8 ay kadar bekletiliyor. Hazırlanan teleme, tulumun içine çaprazlama yerleştirilerek boş kalan bölümler lor ile kapatılarak tulumun ağzı kendir ipiyle bağlanıyor. Tulum peyniri, tadını kazanması için 18-20 ay kadar soğuk havada bekletiliyor.

SEFERİHİSAR'IN ARMOLASI

Bölgeye özgü, diğer peynir türlerine benzemeyen peynir çeşitleri arasında yer alan armola peyniri, Seferihisar ilçesindeki bir kaç mandıra ve evlerde yapılıyor. Eskiden tulum içinde yapılan peynirin şu anda endüstriyel olarak tulum üretimi gerçekleşmiyor. Armola peyniri, keçi sütünden yapılan süzme yoğurt, keçi sütü loru ve beyaz peynirin karışımıyla ortaya çıkıyor. Armola, hafif bir peynir olması ve istendiğinde domates salatasına sos olarak kullanılabilme özelliği nedeniyle çok tercih ediliyor. Keçi sütünden yapılması ve peynir-yoğurt karışımı olması nedeniyle farklı bir lezzeti var. Genelde ekmeğe sürülerek üzerine zeytinyağı, kırmızı biber, sarımsak ilave edilerek yeniliyor.

KOPANİSTİ PEYNİRİ - EGE'NİN ORTAK MİRASI

İzmir'in Karaburun Yarımadası'nı çevreleyen ilçe

ve beldelerinde yapılan kopanisti peyniri de özgün yapım şekli, tadı ve tüketim şekliyle ilginç özellikler barındırıyor.

Karaburun başta olmak üzere Çeşme, Dikili ve Foça'da sadece evlerde üretilen kopanisti peyniri, keçi sütü veya keçi-koyun sütü karışımının yaklaşık bir ay her gün yoğrulmasıyla yapılıyor. Yapımı süresince oda sıcaklığında bırakılan lordaki acımsı tat, kimi bölgelerde bu peynirin "acı peynir" olarak adlandırılmasına neden oluyor. Kendine has kokusu ve tadı bulunan peynir, bölgede kahvaltının yanında içki mezesi ve börek içi olarak da değerlendiriliyor.

TİRE'NİN ÇAMUR PEYNİRİ

İzmir'in yöresel tatları arasında Tire ve Ödemiş ilçesinde bilinen peynirlerden biri de çamur peyniri. Keçi veya keçi-koyun sütü karışımından yapılan yağlı tulum lorunun, peynir altı suyu ile karıştırılmasıyla elde edilen çamur peyniri, krem peynir kıvamında olması nedeniyle genelde ekmeğe sürülerek zeytinyağıyla birlikte tüketiliyor. Çamur peyniri ayrıca salatalar için sos olarak da

değerlendiriliyor. Bu peynir çeşidi lor üretiminin yoğun olduğu bölgelerde mandıralar tarafından üretilerek semt pazarları ve marketlerde satılıyor. Satış fiyatı 4-6 YTL arasında değişen çamur peyniri, genelde yöre halkı tarafından tercih ediliyor.

ANTEP PEYNİRİ

Gaziantep'teki soğuk hava depolarında kışın tüketilmek üzere tonlarca Antep peyniri saklanıyor. İnek, keçi ya da koyun sütünden yağlı, yarım yağlı ya da yağsız olarak üretilen Antep peyniri, bulgur, salça ve dolmalıklarla birlikte ailelerin kış hazırlıkları kapsamında temin ettiği temel gıda ürünleri arasında yer alıyor. Peynircilerden satın alındıktan sonra tuzlanan ve üç gün bekletilen Antep peyniri daha sonra teneke ya da plastik bidonlara doldurularak kentteki soğuk hava depolarına teslim ediliyor. Vatandaşlar, yıllık ihtiyaçlarını karşılamak için 15 ile 50 kilogram arasında peynir olarak saklıyor.

ÇANAKKALE'NİN EZİNE PEYNİRİ

Türkiye'nin en lezzetli beyaz peynirleri arasında

yer alan, adı Çanakkale ile özdeşleşen "Ezine peyniri"nin en önemli özelliği, üretimde kullanılan sütün belirli bir bölgeden sağlanması. Ezine Mandıracıları Koruma ve Yaşatma Derneğinin (EPD) başvurusu sonucunda, Ezine peynirine 2006 yılında Türk Patent Enstitüsünce, coğrafi işaret tescil belgesi verildi. Ezine peynirinin yapımında, Kaz Dağları'nın kuzey ve batı kesimlerindeki Ezine, Bayramiç ve Ayvacık ilçelerinin doğal bitki örtüsü ve su kaynaklarıyla beslenen koyun, keçi ve ineklerden elde edilen sütler kullanılıyor. Mevsime göre yüzde 40 oranında keçi sütü, yüzde 45-55 oranında koyun sütü ve yüzde 15 oranında inek sütü karıştırılarak hazırlanıyor. Ezine peynirinin üretimi, mart ayından ağustos ayına kadar sürüyor. Kaliteli Ezine peyniri açık sarı renkte, orta sertlikte ve kırılğan olmayan bir yapıya sahip. Peynirde az sayıda, küçük çaplı gözenekler bulunmalı ve süt yağından kaynaklanan kremamsı tada

sahip olmalı. Ezine peyniri süt yağında meydana gelen parçalanmalar sonucu açığa çıkan, kendine özgü bir tat ve aromaya da sahip.

Peynire olan talep, bu peynirin üreticilerini bir dernek altında da toplamış. İsmi markalaşan Ezine Peynirciler Derneğine (EPD) 32 kayıtlı mandıra bulunuyor. Üreticiler, üzerinde "EPD" amblemi bulunmayan peynirin, gerçek Ezine peyniri olamayacağını savunuyor. Ezine peyniri, standart ağırlıklarda satılıyor. 35 gramlık peynir 75 YKr, 100 gramlık peynir 1,5 YTL, 2 kilo 200 gramlık tenek peynir 24 YTL, 19 kilogramlık tenek peyniri ise 178 YTL'den satılıyor.

MANYAS PEYNİRİ

Türkiye'nin süt ve süt ürünleri üretiminde lokomotif iller arasında sayılan Balıkesir'de yapılan ünlü Manyas peyniri, hiçbir katkı maddesi ilave

edilmeden, inek ve koyun sütü karıştırılarak üretiliyor. Türk ve dünya mutfaklarının vazgeçilmezleri arasında yer alan en az 200 yıllık Manyas peyniri, protein zenginliği nedeniyle bölge halkının yanı sıra ülkenin iş, siyaset, sanat ve spor dünyasının önde gelen isimleri tarafından da tercih ediliyor. Dünyanın en ünlü peyniri olarak gösterilen Fransız "rokfor peynirine" rakip olduğu ve yüzde 100 doğal olarak üretildiği belirtilen Manyas peynirinin tezgahlara çıkış süreci 6 aylık bir zamanı kapsıyor. Ağızda dağılmayan Manyas peyniri, ekmeğe gibi yenilebildiği için uzun süre tok tutma özelliğine ve protein zenginliğine sahip. Katkı maddesi içermemesi ve küf oranının sıfır olması nedeniyle Manyas peynirinin mide dostu olduğuna, karaciğeri beslediğine, dişleri beyazlattığına inanılıyor.

Bursa'nın, eski adı Mihaliç olan Karacabey ilçesinde ilk defa üretildiği için adı "Mihaliç" olarak da bilinen Manyas peyniri, içerdiği fosfor ve besin değeri ile özellikle çocuk gelişimi açısından önemli besin kaynağı.

"ÇİĞ KESİK" PEYNİRİ

Samsun'da, daha çok Alaçam ve çevresindeki yaylalarda yetişen koyunların sütünden çiğ olarak yapılan ve "çiğ kesik" olarak bilinen peynirler için birçok ilden özel siparişler alınıyor. İlçe merkezinden yaklaşık 950 metre rakımda bulunan Yurkarıkoçlu köyü yaylasında beslenen koyunların sütünden yapılan çiğ kesik peynirlerin kendine özgü yapılış tarzı ve tadı bulunuyor. Çiğ kesik peynirinin lezzeti, yaylalarda, başta kekik olmak üzere birçok türde otlarla beslenen koyunlardan elde edilen süttten geliyor. Çiğ kesik peyniri için yurt içi ve yurt dışından siparişler geldiği belirtiliyor.

TORBA VE KÜP ÇÖKELEK

Ordu'da torba peyniri ve küp çökelek yöresel peynirlerin başında geliyor. Çökelek peyniri daha çok kırsal kesimde üretiliyor. Isıtılan yayık ayrıncı bir miktar yoğurt ilave ediliyor ve torbalara doldurularak katı hale gelmesi için ağırlık altında yaklaşık bir hafta bekletilerek oluşturuluyor. Çökelek peyniri genellikle pazarlarda satılıyor.

AMASYA'DA KÖY PEYNİRLERİ

Amasya bölgesinde geleneksel yollarla yapılan köy peynirleri, sütün kıvamına göre çeşitli adlarla satışa sunuluyor. Yaklaşık 5 kilogram süttten bir kilogram peynir üretiliyor. Yörede genellikle tel peyniri, kaşar peyniri, manda sütünden elde edilen manda peyniri ve salamura peynir üretiliyor.

CEVİZLİ KAŞAR PEYNİRİ

Zonguldak'ın Çaycuma ilçesinde, tamamen doğal kaynaklarla beslenen inek ve mandaların sütünden, cevizli kaşar peyniri üretiliyor. Kapalı bir havzada doğal ortamda beslenen inek ve mandaların sütünden elde edilen peynir, standart kaşar peynirlerden farklı olarak bir kilogramı için 9 kilogram yerine 15 kilogram süt kullanılarak yapılıyor. Endüstriyel kaşar peynirlerin 10 saat kuruduktan sonra satışa sunulmasına karşın yöreye özgü cevizli kaşar peyniri, tadının daha iyi olması için 2 gün süreyle kurutuluyor. Tuz oranı düşük peynir, şaraptaki şekerli tatların daha iyi hissedilmesine olanak sağladığından Çaycuma Süt Ürünleri Fabrikası'nda "Le Gout de Vin" markası adı altında "şarap peyniri" olarak satışa sunuluyor. Fabrikanın sahibi ve Genel Müdürü Hüsnü Sami Alpan, AA muhabirine yaptığı açıklamada, "Kaşar, beyaz ve mozerella peynirlerinin harmanlanmasıyla oluşturulan ürün, şarap içerken tüketiliyor. Bölgemize özgü ürün, farklı coğrafyada elde edilen sütle yapıldığında aynı tadı yakalamak mümkün olmuyor. Aylık ortalama 50 bin adet ürettiğimiz peyniri, 150 gramlık paketler halinde satışa sunuyoruz. Paketler, sadece şarap mahzeni mağazalarda 3 YTL'den satılıyor" diye konuştu.

Peynir yaz mevsiminde, özellikle karpuzla birlikte alternatif bir yemek kültürü de oluşturuyor. Hafif ve lezzetli olması nedeniyle de tercih edilen bu ikili, adeta birbirini tamamlıyor.

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Endokronoloji ve Metabolizma Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Tamer Tetiker, karpuz ve peynirin, şeker ve yüksek tansiyon sorunları olmayanlar için yaz aylarında, damak zevkini tatmin eden gıdalar

arasında olduğunu söyledi.

Karpuzun yüzde 95'inin su olduğunu, vücudu toksinlerden arındıran, böbrekleri çalıştıran, idrar söktürücü özelliğinin bulunduğunu belirten Tetiker, bu meyveyi, böbreklerinde kum ve taştan yakınan hastaların da tüketmesi gerektiğine dikkati çekti.

Düşük kalori miktarı nedeniyle diyet yapanlara da önerdikleri karpuzun tüketiminde damak zevkini pekiştiren unsurun peynir olduğunu ifade eden Tetiker, "Peynir, D vitamini zengini olarak kemik gelişiminde olumlu etki yapar. Ancak, tansiyon sorunu olanlar peynirin daha az tuzlusunu ya da tuzsuz olanını tercih etmeli. Tansiyon problemi olmayanlar için ise peynirin yanında karpuz tüketmek, peynirin tuzundan kaynaklı terlemeyi telafi eder. Eğer karpuz soğuk tüketilirse bu telafi daha

güçlü olur." İzmir Kent Hastanesi Diyetisyeni Mel-ek Bölge Akyel de peynirin enerji değeri yüksek, protein, kalsiyum ve B2 vitamini yönünden zengin bir besin maddesi olduğunu, sindirimiminin de süttten daha kolay olduğunu söyledi.

Peynirin yağ oranının, çeşidine göre değişiklik gösterdiğini belirten Akyel, "Ph" seviyesi kontrol edebildiğinden dişler için iyi bir koruyucu olduğunun altını çizdi. Akyel, hamilelik döneminde ve kemik erimesinde ortaya çıkan yüksek kalsiyum ihtiyacının peynirin içerdiği zengin kalsiyum ile karşılanabileceğini dile getirdi.

Melek Bölge Akyel, "Peynir, kemik erimesini önler, enfeksiyonlara karşı etkilidir. Sindirim sistemini düzenler, kanserin önlenmesine yardımcı olur, diş çürüklerini, kronik bronşiti önler" diye konuştu.

Not : Bu yazı 2008 yılında hazırlanmıştır.

Çelişki İlişkidir

Metin Bobaroğlu

Bir çalışmayı sürdürürken teknik kavramlara ve o kavramların kendi içsel zorunluluklarına girdikçe bazen veya çoğu zaman niyet kaybolur. "Niyet bunları yapıyorduk?" diye insan kendi kendisine sorar. Öğrenmenin güzelliği içinde, yapılan işin hangi amaçla, hangi niyete bağlı olarak yapıldığı çoğu zaman unutulur, bu kaygıyı çokça taşıdığım için o teknik çalışmalardan fırsat buldukça, soluk aldıkça sürekli niyete geri dönüyorum, niyeti pekiştirmeye çalışıyorum.

Ondan sonra yine teknik alana dönüyorum, bazen teknik alan bu anlamda zayıflıyor, niyet çok fazla belirginleşiyor.

Bu, benim kendi kendimle olan diyalogum, çünkü doğrudan yönlendiriciliği alamıyorum, O nedenle, kendi kendimle böyle bir iç diyalektik yaşıyorum, Kavgalar, çatışmalar, çelişmeler filan... Sizler bu sohbetlerde biraz da buna tanık oluyorsunuz.

Niyetle ilgili yukarılara çıkıp global olarak, küresel olarak tekrar baktığımızda, yaşantıyla, yaşantının içinde insanla, insan topluluklarıyla, tarihle, doğayla, doğa-insan ve insan-insan ilişkileriyle toplum ve kültür doğuyor. Kültür en genel olarak yaşam biçimidir. Kültürün içinden üretilen ve kalıcı olan, nesilden nesile aktarılabilen, toplumdan topluma kabul görebilen değerler söz konusu

olduğunda da uygarlıktan söz ediyoruz demektir. Kültür ve uygarlığı ben bu bağlamda birbirinden ayırıyorum. Başka bir deyişle kültür, her insanın kendi nesnel koşulları ve öznel ilişkileri içinde, yaşadıklarıdır. Uygarlık ise, yaşantının içinden, diğer insanlar için ve diğer zamanlar için kalıcı olarak üretebildiği değerlerin dünyasıdır.

Değerler söz konusu olduğunda, kavramlardan söz ediyoruz demektir. Kavramlarla ilgili çok sorunuz var biliyorsunuz. Örneğin 'akıl' diyorsunuz, bu bir isim, ama 'akıl tanımı' onun kavramı. Tanım! Peki hangi tanım? Rasyonalizme göre akıl başka, pozitivizme göre başka, eleştirel usçuluğa göre başka, mantıkçı pozitivizme göre başka, öznel idealizme göre başka, saltık idealizme göre başka... 36 felsefi disiplinden söz ediliyor. Her birinde akıl başka bir tanım olarak çıkıyor karşımıza. Ve her disiplin akıl kavramını başka bir biçimde kuruyor, başka bir biçimde ilişkilendiriyor. Biz hangisiyle düşünüyor, dinliyor, okuyor ve yazıyoruz? Bu soruyu sormak, farkına varmak felsefi bilince yükselmek demektir. Başka bir deyişle dilimizin farkındalıklı kullanımına ulaşmak felsefi bilinçtir.

Kullandığım sözcüklerin anlamları nelerdir? Onları, anlamlarına (!) bağlı olarak— doğru ya da yanlış—

kullanırken diğerk kavramlarla ya da aynı olgunun diğerk kavramsal kurgularıyla ne kadar tanıştım? Onlarla tanışırken kendi kavramımla onları algılayabilir miyim? Kavram beni belirliyorsay ve yeni bir tanım, yeni bir kavramla karşılaştığımda benim tanımıma uymadığında “Hıı, bu doğru değil, yanlış” gibi dışlarsam, ya da “Ayy, tuh benimki yanlışmış, doğrusu buymuş” deyip onu alıp benimkini atarsam, acaba ne denli bilinçli bir iş yapmış olurum. Bunun sorgulanması ister istemez kavramların kendilerinin ne oldukları, nasıl oldukları; bilinçle; özneyle ilişkileri; toplumda, iletişimde, bildirişimde, literatürde nasıl kullanıldıkları ile ilgili bir farkındalığı gerektiriyor, işte bu farkındalık işine bunu yapabilme işine ben bir bağlamda ‘felsefi işlev’ diyorum. Felsefenin tek işlevi bu değil kuşkusuz.

Bir kültürün derinlemesine kavranabilmesi sorununu açıyorum. Bir kültür var, birincil olarak içinde yaşadığın kültür... Daha sonra karşılaştığın bir başka kültür yani başka koşullarda, başka süreçlerde oluşturulmuş başka yaşam biçimleri, başka toplumlar. Bazen de kendi toplumunuzun içindeki özgül ayırımları olabilecek derecede

dönüşmüş olanlar, başkalaşmış olanlar da bunun içine girer. Var olan kültürü, tarihsel süreçteki o birikimi anlamaya, paylaşmaya kalkıştığımızda, algı düzeyinde kalıyoruz, doğal bilincin davranışında kalıyoruz... O topluluklarla birlikte yaşamak, bir şey yapmak, üretmek, yaşamı paylaşmak istediğimizdeyse onları anlamamız gerekiyor veya onların da bizi anlaması gerekiyor. Kendimizi hangi biçimde ifade edersek daha anlamı bildirişim, daha anlamlı iletişim sağlayabiliriz? Bunun kaygısını çektiğimizde, bir kültürü derinlemesine anlamak nasıl olanaklıdır?

Daha önce “Öznenin özü nedir?” sorgusunda Descartes’in yolunu izleyerek ‘kuşku ve çelişki’ noktasında kendimizi ancak ‘güvenli güvensizlik’ içinde bulmuştuk. Neden? Çünkü ‘çatışkıyı’ bulduk, ‘çelişkiyi’ bulduk, yani ‘kuşkuyu’ bulduk. Hatırlarsanız; “Ben her şeyden kuşkulanırim, ama kuşkulandıktan kuşkulandınamam” diyerek ‘us’u böyle bir noktada güvenli kılıyordu Descartes. Fakat bu güvenli nokta aynı zamanda çatışkı olduğu için, çelişki olduğu için, kuşku olduğu için bir o kadar da güvensiz. “Düşüncenin bilgiye dönüşmekte, güvenilir bilgi yaratmakta zemini

nedir ve güvenilir bir zemini var mıdır?” anlamında bir kuşku, yani yöntemsel bir kuşku, bir düşünce yöntemi. İlkesel düşündüğümde, artık onun adı kuşku değil, çelişki demektir.

Geçen çalışmamızda “Neyi bilebiliriz, nasıl bilebiliriz, bilme olgusu nedir?” diye sormuştuk.

Kendime baktığımda, düşüncemi yokladığımda kuşkuya kadar gittim, Peki doğa nesnelere karşısında durumum nedir, neyi bilebilirim sorusunu doğaya yönelttiğim zaman doğa nesnelere nasıl bilebilirim ve bilgidan nasıl emin olabiliriz? Toplumsal bilgi için de bu böyle.

Çevremizdeki nesnelere baktığımızda kompozite, yani değişik öğelerden veya elementlerden oluşan bir nesne olgusunu fark etmiş oluruz. Descartes demiş ki, analiz ederim, ayırıştırırım (atomcu düşünce). Nereye kadar? En basit olana, elementer olana, bölünemez olana kadar ayırıştırırım. İşte benim için güvenilir zemin budur. Bundan sonra, bilgimi bu güvenilir zemin üzerinde örgütleyebilirim. Makro kozmos veya makro fizik açısından düşünüldüğünde elementlerin en küçük parçası olarak atom modeli bilgimize zemin olabilir. Ama mikro fizik bunun güvenilir bir başlangıç olmadığını bize öğretti.

Atomu, bir nesnenin parçalandığında, onu o yapan temel özelliklerini yitirdiği bir olgu olarak kavıyorum. O zaman düşünüyorum ve diyorum ki: Bir nesnenin elementer en basit parçacığını—yani atomu—düşünmeme zemin yapıyorum demek, aslında o nesneyi kendi özellikleri, öz nitelikleri açısından kendi bilgime konu yapıyorum demektir. Onu parçaladığımda, parçalanmanın götürdüğü boyut, o nesneyi o nesne yapan özelliklerini içermeyen başka bir boyuttur, orada başka bir zemin bulacağım demektir. Bir nesneyi o yapan özellikleri ihtiva eden en küçük parçaya ben atom diyorum. Atom bölünemez değil, parçalandığında artık o nesne ve o nesne ve o elementle ilgili değildir diye düşünüyorum.

Bir elementin en küçük parçası olarak atomdan

söz ettiğimde, diğer elementlerden kendisini ayıran temel özellikleri kastetmiş oluyorum.

Bir nesneyi o yapan, olmazsa olmaz, zorunlu özelliklerden söz ettiğimde onu ‘olmazsa olmaz’ özellikler taşıyan diğer bir elementten ayırt etmiş oluyorum. O zaman, Descartes’ın düşüncesi, her ne kadar yalın, sade bileşimi olmayan bir parçaya—atoma—götürüyor gibi görünüyorsa da, aslında elementer yapıya değil, onun analitik kavramına gidiyor oluşumuzu ya da o analitik kavramı zemin olarak almamız gerektiğini söylemiş oluyor. Nesnenin yalın halini değil, öz niteliklerinde analitik ayırt edilme noktasını bize söylemiş oluyor. Başka bir deyişle bilincimizi nesnel gerçeklikte bu zemine kadar taşıdığımızda ilişkiyi buluruz. Yani ayırt etmeyle yola çıktığımızda, bir nesnenin bileşiklerinden onu ayırıp saf elementer yapısına ulaştığımda, onu diğer nesnelere de ayırt etmiş olurum. Analitik zeminim, kuşku zeminim budur. Descartes’ın gittiği yer aslında, belki Descartes’a rağmen budur. Ve o zaman bu kavramım benim bu nedenle kuşkuludur, bu nedenle kuşku zeminindedir. Yoksa çok güvenilir element var orada atomuna onun ulaştığım zaman, en küçük parçaya ulaştığımda niye kuşku olsun ki bilinç o zaman Descartes’ın söylediği sadece öznel olur: ben düşüncelerimden kuşkulaniyorum ama kuşkulana edimimden kuşkulamıyorum dolayısıyla benim düşüncemin odağı kuşkudur dersem sadece öznel bir şey söylemiş olurum. Belki de o da öyle söylemişti, psişik noktada duruyordu. Hatta benim düşünceme göre, bu sorgulamalarda kartezyen düşüncenin kendisine rağmen—ama onu sürdürerek—analitik düşünmeyi böyle bir noktaya taşıması gerekiyor ve ‘ilişkiye’ kadar iniyor. “İlişki kuşkudur.” Çünkü her ilişki, son çözümlemede ayırt edici bir özelliği ve de karşıtlığı bana söylüyor. Onun için ‘çelişki’ aslında bir ilişkidir.

Bu ilişki eğer özsel bir ilişki ise, bu çok önemli bir sorun. Niye? Çünkü ben elementi diğer her şeyden farklı öz nitelikleriyle saptarken onu soyutladım, gerçekliğinden kopardım, Artık ötekiyle olan bir ilişkisinin olmadığını söylemek gibi bir noktaya

geldim. Her öteki olan elementi de böyle tanımladığımda, yani öz nitelikleriyle, olmazsa olmaz nitelikleriyle onu belirleğidimde, saf, homojen, masif, elementer bir yapıyı, atomu söylüyor olduğumda, diğeriyle olan ilişkisini söylemiyorum, aslında yalıtarak konuşuyorum. Sonuna kadar analitik bir düşünceyle yalıtıyorum. Kartezyen düşünce de zaten bunu yapıyor. Ama o elementer basitliği alıyor ve onun üzerine düşünmeyi kurguluyor. Ben şimdi bir ileriye götürüyorum, diyorum ki: Descartes'ın kuşkuyu yöntem olarak kullanırken, elementer yapıda durup oradan güvenilir bir zemin olarak yürümesi yanlış bir iştir. Çünkü, orada saf elemente ulaştığı zaman aslında diğeriyle ayırt edilen bir noktayı

göstermesi gerekiyordu, oraya kadar gitmedi demek istiyorum ve gitseydi, gittiğinde orada çelişkiyi bulacaktı: yani en azdan konuşuyorum. İkili olarak iki tane elementimiz var saf, olmazsa olmaz öz niteliklerini kendilerinde barındırıyorlar, başka bir deyişle: birine A diyelim, birine B diyelim: A olan B değildir olarak tanımlanıyor, B olan dan başlayarak kuracağım düşüncemi (ya da B) diyor. Halbuki burada kuşku (çözümleme) sürdürülseydi, kuşkuyu düşünmenin zemini yaptığı gibi, nesnel gerçeklikte de bu noktaya kadar gitseydi, olacağı şuydu: En az iki elementin sade yalın ve üzerine bina edilmek üzere bekleyen elementlerin kendileri kuşkusuz bir zemin olarak karşımıza çıkar.

Bunu niye sorguladım? Bunu yaparsanız, çok ilginç bir şey buluyorsunuz: orada bir nesneyi bulmuyorsunuz, orada bir kavramı buluyorsunuz. Yani Descartes'ın güvenilir zemin, saf atom, analizde varılan son parçası, altının en küçük parçası olan altın atomu dediğinde artık onun üzerine bina edecek düşüncesini. Ben diyorum ki hayır, onu daha dediğin anda gümüş olmadığını söyledin, gümüş olmadığını söylediğin noktada gümüşten ayırt etme özelliklerini söylüyorsun, çelişkiyi söylüyorsun. İki nesnenin arasındaki ilişki ve çelişkiden söz ediyorsun, nesnenin kendisinden, onu o yapan özelliğinden değil. O zaman da sen bir kavrama yaslanmışsın. Kalktığın yer bir kavramdır, başka deyişle olgudur. Bir nesne değildir.

Soru: O kavram kuşku mu, çelişki mi?

Bu kavram "çelişki olarak kuşku", ama çelişkiden söz edebilmem için de orada bir ilişkinin olduğunu kanıtlamam gerekiyor. Bir ilişki varsa orada o zaman bir çelişki ve bir kuşku bana zemin olabilir. Yok eğer yalıtık nesnelere olarak algılasam, birbirlerinden yalıtık, hiçbir ilişkisi olmayan atomlar gibi algılasam, çözümlemenin son noktasında, onu basit element olarak ele alıp üzerine kurgu yapmaya başladığınızda, siz bir bakıma nesneden hareket ediyor olmakla güvenilir bir zemin bulduğunuz zannediyor olabilirsiniz. Ama gerçekte, yalıtım yaptığınız için başka ilişkilerinden bağımsız olarak onu ele almaya kalktığınız için aslında sanal bir yerde hareket ediyorsunuz, Nesnel bir gerçeklikten hareket etmiyorsunuz. Nesneden hareket ediyorum derken, nesneyi kendi kavramınızla yalıtılmış soyutlanmış olarak bilincinize konu yaptığınız için bu kavram "nesne işte bak burada, vuruyorum, gerçek, işte herkes vursun, görsün gerçek" dediğiniz şey (ampirik başlangıç) aslında güvenilir, gerçek bir zemin değildir. Duyumsamanızda gerçek, kavramınızda sanal.

Bir nesneyi o nesne yapan temel özelliklere ulaştığımızda, "bilgi için güvenilir zemin budur" diyebilmem için onu ortadan kaldırmalıyım, Onu o yapan özelliklerini yok etmeliyim, yani mikro

kozmosa geçmeliyim. Mikro kozmosa geçtiğimde, artık orada atom özellikleriyle belirlenen bir nesneden söz edilemez. Örneğin, hidrojen atomunu parçaladığımda, artık hidrojeni hidrojen yapan, onu o yapan temel özelliklerden söz edemem. İşte bu yapıda, denendi bilimsel gerçeklik olarak bilindi. Ama bunu yaptığımızda nesnenin yok olmadığını gördük. Nesnenin artık o form altında o niteliklerle tanımlanamayacağını, ama dönüştüğünü gördük. Bunu gördüğümüzde, atomize düzeyin düşüncemize başlama zeminini olamayacağını: başka bir şeye dönüşme noktasının onun çelişik birliği, onun asıl varoluş ilişkisinin olduğunu anladık. İşte biz oradan başlamalıydık. Bizim başlama yerimiz o ilişki, bir nesnenin başka bir nesneye "dönüşme noktası" olan o ilişki olmalıydı. Orası ilişkidir ve orası çelişkidir ve orası gerçektir. Kavramımız gerçektir o zaman ve bu kavram gerçekliği üzerine bilgimizi ürettiğimizde, güvenilir bir bilgimiz olacak demektir. Burada dikkate değer olan nokta "dönüşüm" noktasıdır. Gerçek varoluş ilişkisini bulmak için, değişimi gözlemek yeterli değildir. Niteliksel dönüşüm gerekli.

Şimdi dönüşme noktasında bir nesneyi başka bir nesneye dönüşme olarak algıladığımızda ve bunun süre giden yani süreçli bir iş olduğunu algıladığımızda peki nereden söz edeceğiz. Başlangıçta dönüşmeye başlayan "A" nesnesini söz konusu edemiyoruz, o dönüşmekte. B nesnesine dönüşmek üzere yola çıkmıştı daha "B" nesnesi ortada yoktur dediğimiz, o ara noktada, reaksiyonların olduğu, geçişin olduğu noktada hangi nesneden söz edeceğiz? Şu nesne, bu nesne diyebilir miyiz? Diyemiyoruz, Enerji Fiziği düzeyine indiğimiz zaman karşımıza bu sorun çıkıyor. Artık orada uranyumu uranyum yapan temel nitelikler bir daha bir araya gelmemek üzere ortadan kalkmaktadır.

Kimyasal düzeyden söz etmek atomik düzeyden söz etmektir. Bu nedenle, değişime uğrayan kimyasal bileşiği, tekrar ayrıştırabiliriz. Örneğin tuz molekülünü ayrıştırdığımızda, sodyumumu ve klorürü yeniden elde ederim, çünkü elementler

duruyor.

Dönüşüm düzeyinde sözünü edebileceğim şey fizik bağlamda enerjidir. Enerji düzeylerinden söz edeceğim, diyeceğim ki: Filan enerji düzeyindeki bir atom filan ilişkide, filan dönüşümde şu enerji değişimlerinden geçerek, falan nitelikteki diğer nesnelere dönüşmektedir. Arada enerji diye bir kavramdan söz edeceğim. Peki o enerji kavramı nedir? Nesnel gerçeklik bilgisi için, düşünmeye başlama zemini olarak onu koyduğumda sadece onu bir “hareket” olarak algılayacağım. Enerji, kavram için hareketten başka bir şey değildir. Bu bağlamda Fizik de, enerjinin ya da hareketin yasalarının bilimi olur. O zaman hareketi, kavrama zemin olarak almak zorundayım. Böylece kavram da hareketin mantığı olur.

Eyvah, işler fena. Niye? Hareket ediyor, bir dursa başlayacağım. Onun için Descartes’ın analitik dediği uygulama, aslında kendi metoduna rağmen bir yerde analitik olmaktan çıktı ve çelişkiyi bulamadı. Kuşku düşüncenin öz doğasıydı, yani

çelişkiydi, Son derece önemli bir şey bulmuştu Descartes, Özne felsefesini üretmişti.

Öznenin çelişik birliği olan us noktası, “psişenin özü us’tur” diyen Aristoteles’le birleşerek düşünürsek orada benliğin, kimliğin tanımı yok, bir energia var. Yine aynı biçimde, düşüncenin temeli kuşkuysa siz bir energiasınız, psişeniz, bir hareket yumağı, potansiyel olanaklar bütün... kendinize anlam katmanız çelişik bir yerden başladığınızda, size oradan gelemez. Siz bu çelişkiyi gidermeye yöneldiğinizde yapacağınız edimleriniz, “noesis” işletilen akıl, faal akıl—Türkçe’de “edimsel us” —yani, sizi usun edimleri anlamlı kılacak.

Şimdi ilişki dediğimizde farklılaşmayı söylüyoruz.

Farklılaşmanın gerçekliğini söylediğimizde, hareketi söylüyoruz. Gerçeklik, hareket, nesnenin gerçek tözüdür. Çünkü energiadır. Bütün olguların dönüşümü ve varoluşu hareketle olanaklıdır. Dönüşümün kendisi tözdür.

Bir Oyum Var...

Ferruh Dinçkal

Yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları da oy kullanacakmış. Türkiye'de yaşamaya devam eden 70 milyonun kaderini belirleyecek olan seçimlerde yurtdışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları niye oy kullanmak ister ki?

Belki asıl soru şu: Niçin oy kullanılır?

Bence yanıt basit. Bir ülkede ki o ülke seçme seçilme hakkı varsa her yurttaş ülkenin ve buna bağlı olarak kendi geleceğini gönlendirebilmek için düşüncelerine uygun olanı değil genelde önüne konulardan birini seçer.

Neden seçme hakkı yurttaşa tanınır ve yurttaş bu hakkı kullanır?

Çünkü bu yurttaş ülkesine değer katar. Üretir, vergi verir, kendi ve çocuklarının geleceğini düşünür.

Yurttaş bu hakkını neden kullanır? Hayatında olabilecek iyi veya kötü gelişmeleri bir ölçüde bir ölçüde etkileyebilmek ister ya da etilediğini sanır.

Sanırım buraya dek yazılanlara eklenecek çok şey vardır ama ana temaya kimsenin bir diyeceği yoktur.

Öyleyse, Türkiye Cumhuriyetine vergi ödemeyen, topraklarında mal varlığı olmayan, ülkeye hiç bir değer katmayan, yalnızca ülkede yurttaşlık numarası kalmış, yıllardır yurt dışında yaşayan ve dönmeyi de düşünmeyen arkadaşına neden oy hakkı verilir, o da niye kullanır?

Hayatımı geçirdiğim, gelişmelerinden doğrudan ve dolaylı etkilendiğim Avustralya'da bir yurttaş olarak oyumu tüm seçimlerde hiç sektirmeden kullanıyorum.

Ama ille de bir başka ülkenin seçimlerinde oy kullanma hakkına sahip olmam gerekiyorsa, yürüttüğü politikalar ile hayatımın her aşamasına doğrudan etki eden, keyfi bir biçimde müdahalede

bulunabilen Amerika Birleşik Devletleri seçimlerinde oy kullanmak istiyorum.

Evet! Türkiye ya da Avustralya hükümetlerinin yaptıkları seçimlerden daha fazla ABD hükümetlerinin seçimlerinden etkilendiğime göre, ABD seçimlerinde oy kullanma hakkımı istiyorum!

ABD'de başlayan ekonomik kriz, Beyaz Sarayda alınan savaş

kararları, petrol fiyatları, bir valinin kimle yattığı, hangi polisin hangi aracı takip edip nasıl yakaladığı, hayvanat bahçesinde hangi aslanın doğurduğu... Hepsi ilgi alanıma düzenli ve yoğun olarak sunulmakta.

ABD gibi, küresel terör örgütler de eylemleri ile günümü doğrudan etkileme, tüm yaşamımı trajik olarak değiştirebilme olasılığına, gücüne sahipler.

Ödediğim vergilerin buharlaşmasına, yeni yasal düzenlemelerle yurttaşlık haklarımın özgürlüklerimin kısıtlanmasına ortam hazırlıyor, neden oluyorlar. Bu terör örgütlerde uygun olması halinde OY kullanabilmek istiyorum.

Yetkili ve yetkisizlere duyurulur....

Neslihan Acu ile yıllar, yıllar önce tanıştım. İkimiz de üniversiteyi yeni bitirmiş olarak çalışmaya başladığımız şirkette yan yana iki masada otururduk. Günümüzün dokuz saatini geçirdiğimiz, yazsa öğle tatilinde kendimizi bahçesindeki çimenlere attığımız, kışsa karanlıkta girip karanlıkta çıktığımız koca binada kimi

Kadın Donkişot ile söyleşi...

Saba Öymen

Kimi zamansa bir an önce akşam olmasını dileyerek, bizi yaşantımızın öbür bölümüne taşıyacak olan servis arabalarını bekledik. Yaşama, ilişkilere, geleceğe ait sohbetler yapardık böyle zamanlarda.

Neslihan geçtiğimiz yıllarda dört roman yazdı ve yayınlattı. Bir süre önce de Medyatava adlı internet gazetesinin köşe yazarları arasına katıldı. Onu sizlere tanıtmak için bir söyleşi yapıyoruz.

Neslihan ilk romanın 'Meltem K'yı Kim Öldürdü' de sınıf atlama çabasındaki bir genç kıızı, toplumdaki çarpık ilişkileri anlatıyorsun. Neler söyleyeceksin 'Meltem K'yı Kim Öldürdü' üzerine?

"Meltem K'yı Kim Öldürdü", hayli öfkeli bir ruh haliyle yazdığım, ilk roman olmanın avantajlarına ve dezavantajlarına sahip bir kitap. Yine de, orada yarattığım karakterlerden memnunum. Genelde insan psikolojisini derinlemesine ele alan romanları okumayı severim. Simenon en sevdiğim yazarlardan biridir, romanları hem psikolojik derinlik barındırdığı için hem de polisiye tadında olduğu için (Maigret dizisi zaten polisiye, diğer kitaplarından söz ediyorum). Meltem K bir fikir olarak doğduğunda, onu bu tarzda bir karapikolojik roman olarak yazmak istemişim. İlk

romanım olduğu için tabii ki tam olarak bunu başardığımı söyleyemem. Yine de genelde olumlu eleştiriler aldım. Bu da çok önemliydi, yeni romanlar yazmak için bana güç verdi.

İkinci romanın 'Kadından Donkişot olmaz', Özal döneminin eleştirisi gibi. bu arada medyaya da saldırıyorsun.

Evet, Kadından Donkişot Olmaz, Özal döneminin ve son on beş yıldır yaşamın her katmanına dal budak sarmış olan popüler kültürün eleştirisini de içeren bir kadın romanı. 60'ların ve 70'lerin henüz küreselleşmemiş, masum, ideallerini yitirmemiş Türkiye'sine özlem de barındıran bir roman. Türkiye'de son yirmi yıldır hüküm süren kokuşmuşluğun, toplumsal çürümenin en büyük nedeni ve yaratıcısı olarak "medya"yı görüyorum ben. Parayı verenin düdüğü çaldığı, her türlü rezilliğin yaşandığı, herkesin kolunun bacağının birbirine dolandığı bir ilişkiler ağı içerisinde, doğru ve tarafsız haberciliğin yapılamadığı bir ortam. Rating denilen sistem yüzünden mahalle kültürü her yana egemen oldu. Oysa olması gereken, o mahalle kültürünü daha iyi bir şeye dönüştürmek, bilgiyi ve sanatı daha yaygın bir şekilde insanlara ulaştırabilmektir. Şu anda "sanat" eğitimi ve paralı küçük bir zümrenin egemenliğinde... Nüfusun eğitimsiz (ya da kötü eğitilmiş) diyelim, çünkü

göstermelik bir eğitim sistemi tabii ki var) büyük çoğunluğu ise popüler kültürle zehirlenmekte ve uyuşturulmakta. Bu da tabii ki görsel medya aracılığıyla yapılıyor.

Peki medya iyi bir şeyler yapmıyor mu hiç? Popüler kültür tanımına girebilecek her şey o kadar kötü mü? Arada bir romantik komediler seyretmeye ya da mesela bir futbol maçı izlemeye hepimizin ihtiyacı var.

Arada değil, her zaman seyredilir romantik komediler, maçlar, yarışma programları... Ben bunu kastetmiyorum. Türkiye televizyon kültürü ve kullanımı bakımından başka ülkelere benzemiyor. Çok fazla kanal var. Bunlar üstünde doğru düzgün, aklı başında bir denetim mekanizması yok. RTÜK dizilerdeki ya da sohbet programlarındaki içki bardaklarıyla uğraşılıyor sadece. Oysa özellikle gündüz kuşaklarında kadınlara yönelik (ki bu programları sadece kadınlar değil, işsiz kesim de seyrediyor) ve her türlü değeri suistimal eden, mahalle kültürünü her yana pompalayan programlar yayınlanıyor. Prime time dediğimiz akşam saatlerinde, hepsi de birbirinden klişe ve şiddetten geçilmeyen, muhakkak silahların patladığı, son derece düzensiz diziler var. Şimdi diyeceksiniz ki, öbür tarafta belgesel kanalı da var ya da düzgün filmler, diziler oynatan kanallar da var, gitsin onları seyretsin.. Ne yazık ki o kadar basit değil. İnsanlar çere çöpe çok çabuk alışıyorlar maalesef. Hele ki bizimki gibi eğitim sisteminin içler acısı olduğu bir ülkede. Televizyon iyi kullanıldığında iyi bir araçtır. Ama sömürü maksadıyla kullanıldığında beyinleri uyuşturmaya yarar. Türkiye’de de işlevi budur. İnsanlar saçma sapan şeyleri seyrediyor ve her geçen gün biraz daha aptallaşıyorlar. Bunu hakaret olarak söylemiyorum. Bu bir gerçek. Kullanılmayan akıl geriler.

Sırayla gidip, üçüncü romanın 'Ne Güzel Bir Hiçlikli Aşk'tan söz edelim istersen. 'Ne Güzel Bir Hiçlikli Aşk'da gene çarpık bir ilişki var. Ben bu romanının baş kişisi Aysel ile Meltem K. nın biraz benzeştiklerini düşünüyorum. Birbirlerinden farklılar ama benzeyen bir yanları var, saplantılı kişilikleri.

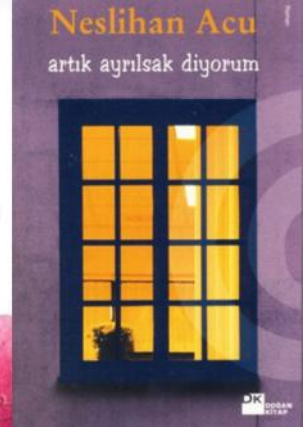
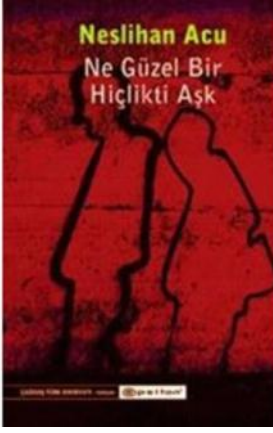
Romanlarda hep saplantılı kişilikleri ve saplantılı ilişkileri ele aldığım doğru. Bu da benim saplantım herhalde. Bu bakımdan, karakterlerin birbirlerine az da olsa benzemeleri doğal. Ama tabii biraz ayrıntılı incelediğinizde iki karakter arasında ciddi farklılıklar olduğunu görürsünüz. Meltem, sınıf atlamak için her türlü zorluğu, mücadeleyi, hatta aşağılanmayı göze alan, hırslı, cüretkar, erkekleri kullanmaktan hiç çekinmeyen bir karakterdi. Aysel çok farklı. Hayatını yönlendirmekten aciz, coşkusuz, edilgen, bir erkek tarafından korunup sevilme isteyen bir genç kadın o. Ama Tarık'la yaşadığı imkansız aşk nedeniyle kişilik değiştiriyor. Romanı zaten o değişimi göstermek için yazdım. Hem Tarık'ın hem de Aysel'in hayatları çok trajik bir şekilde değişiyor. "Ne Güzel Bir Hiçlikli Aşk", üstünde çok uğraştığım, çok emek verdiğim bir roman. Bu bakımdan ayrı bir yeri vardır bende.

Son romanın 'Kuzgunun Şarkısı' ilk üçünden oldukça farklı bir roman. Asu isimli kız çocuğunun ağzından Girit'ten Marmara adasına göç etmiş bir aile anlatılıyor. Asu biraz da sensin değil mi?

Asu elbette ki biraz benim. Çocukluğumdan itibaren çevremde gördüğüm tipleri ve yaşadığım olayları, epeyce bir mizah sosuyla karıştırarak yazdım bu romanı. Amacım hem bir kız çocuğunun gözünden göçmen bir ailenin trajikomik öyküsünü anlatabilmek, hem de göç olayı üzerine birkaç laf edebilmektir. Tabii olaylar kız çocuğunun gözünden anlatılınca roman ister istemez şenlikli bir hale dönüştü.

Oldukça kısa aralıklarla dört roman yazdın. kendini verimli bir yazar olarak görüyor musun? Söylemek istediklerini söyleyebildin mi romanlarında?

Evet, oldukça verimli geçti son dört yıl. Oldukça tempolu ve hevesli çalıştım. İnsan her zaman böyle üretken olamıyor. O bakımdan benim için kıymetli bir zaman aralığıydı. Romanlarda söylemek istediklerimi söyleyebildim sanırım. Kadın erkek meseleleri, sınıf farklılıkları, yalnızlıklar, tutkular, imkansız aşklar... Konularım bunlar. Zaten romanda konu o kadar önemli değil. Sahici bir şeyler anlattığınızda konu ne olursa olsun okuru çekebiliyor-

sunuz. Bütün mesele sahici olabilmek ve canlı bir ruhla yazabilmek...

Senaryo çalışmaların var. Roman mı senaryo mu sorusuna ne cevap verirsiniz?

Senaryo yazmak pek keyifli bir iş değil açıkçası. Teknik tarafları ağır basan bir uğraşı. Çok beğendiğiniz bir filmin senaryosunu okumaktan hiç keyif almayabilirsiniz. Çok kuru gelir, tat vermez. Romanda anlatım olanakları çeşitlidir, yazar özgürce kılıktan kılığa girebilir, tarzdan tarza atlayarak meramını dilediği biçimlerde anlatabilir. Roman yazmak bu bakımdan senaryo yazmaktan çok daha keyifli. Ama şurası bir gerçek, roman sanatı 19. yüzyılda, 20. yüzyılın başlarında en parlak dönemini yaşadı. Bizim çağımızda yani şimdi, sinema var artık. Çünkü sinema, bir hikayeyi anlatmak için romanın sunduğu olanaklardan çok daha fazlasını sunuyor bizlere. Ve ulaştığı insan sayısı da romana göre çok fazla.

Son zamanlarda sizin Medyatava adlı sitede yazılarınızı okuyoruz. eleştiren, öfkeli ama cesur, aynı zamanda eğlenceli, okuması çok keyifli yazılar bunlar.

Medyatava sitesinde yazıyor olmaktan dolayı çok mutluyum. Çünkü ülkede olan bitene dair söyleyeceğim çok şey var, Medyatava bana o olanağı verdi. Bir de, internet medyasının konvansiyonel medyaya göre çok daha iyi bir platform olduğunu düşünüyorum. Daha hızlı hareket edilebilen, daha esnek bir ortam. Bence internet medyası sayesinde konvansiyonel medya da yavaştan değişmeye başladı, kendisine çekidüzen vermek zorunda kalıyor.

Yazılarıma gelince... Genelde olumlu eleştiriler alıyorum. Öfkeli ama aynı zamanda bir fikir tazeliği içeren yazılar olduğu söyleniyor. Bu çok mutluluk verici bir şey. Çünkü günlük yazılar yazarken en önemli şey, yeni ve taze fikir üretebilmektir. Bunu biraz da olsa başarabiliyorsam doğru yoldayım demektir.

Yazmak sizin için nedir? Yazarlık serüvenini seni mutlu etti mi, ediyor mu?

Aslında yazarlık insanı mutlu eden bir uğraşı olamaz bence. Neden dersen, şöyle açıklayayım: Kişinin kendini sanatla ifade edebilmesinin çeşitli yolları var... Müzik, resim, roman, öykü, şiir, heykel, sinema... "Yazmak" kendini ifade edebilmenin en zor hali. Çünkü bu uğraşıda elinde sadece kupkuru kelimeler var. Oysa müzisyenin elinde notalar var, ressamın renkleri var... Onların işi çok daha kolay.

Bir yazar olarak o kupkuru kelimelere hayat vermek, onları bestelercesine bir araya getirip öykü ya da roman yazmak çok zor bir iş.

Yani yazarlık öyle dışarıdan görüldüğü gibi, "a ne güzel oturmuş masa başına önünde bir fincan çay, tıkır tıkır yazıyor" tablosundan çok farklı bir şey.

Ama her şeye rağmen, evet yine de mutlu ediyorsunuz. Neden dersen, kendini en zor kulvarda ifade ettiğinin bilincindeysen, bunun verdiği haz da büyük oluyor.

Ama doğruya doğru, müziğe yeteneğim olsaydı müzisyen olmayı tercih ederdim. Kendimi müzikle ifade etmek beni çok daha mutlu ederdi, bu çok açık.

Beyniniz hakkında 10 şaşırtıcı gerçek

Görüntüleme sistemlerinin iyileştirmesi beyin hakkında bilinenlerin yıldan yıla artmasına yol açıyor. "Welcome to Your Brain (Beyninize Hoşgeldiniz)" adlı kitapta beynin bilmediğiniz ayrıntıları sıralanıyor.

1. Beyniniz, buzdolabınızın ampulünden daha az enerji tüketir

Beyin 12 watt gücünde enerji kullanır ki büyük boy iki muzdan elde edilecek enerjiye eşittir. Vücut ağırlığının sadece %3'ünü oluşturmasına karşın beyin bütün enerjisinin yüzde17'sini tüketir. Bu enerjinin büyük kısmı ise beynin bakım ve destek faaliyetlerine gider. Dikkatli ve yoğun düşünme esnasında harcadığınız enerji o kadar küçüktür ki fark edilmez bile.

2. Sık yaşanan jet-lag hafızaya zarar verebilir

Jet-lag sadece sinir bozucu olmakla kalmaz, eğer sık aralıklarla tekrarlanırsa beyin sağlığınıza zararlıdır. Sıklıkla kıtalararası uçuş yapan insanlar beyin hasarı veya hafıza zayıflığı yaşayabilirler. Muhtemelen bunun sebebi jet-lag sırasında çok fazla stres hormonu salgılanması ve bu hormonların beyin lobuna ve hafızaya zarar vermesidir.

Vardiya usulü çalışan insanlarda da benzer bir risk

söz konusu olabilir. Çalışma saatlerinde sıklıkla meydana gelen değişiklikler, tıpkı sık yapılan uçak yolculukları gibi, strese neden olmakta bu da vücut ve beyin üzerinde hasar yaratmaktadır.

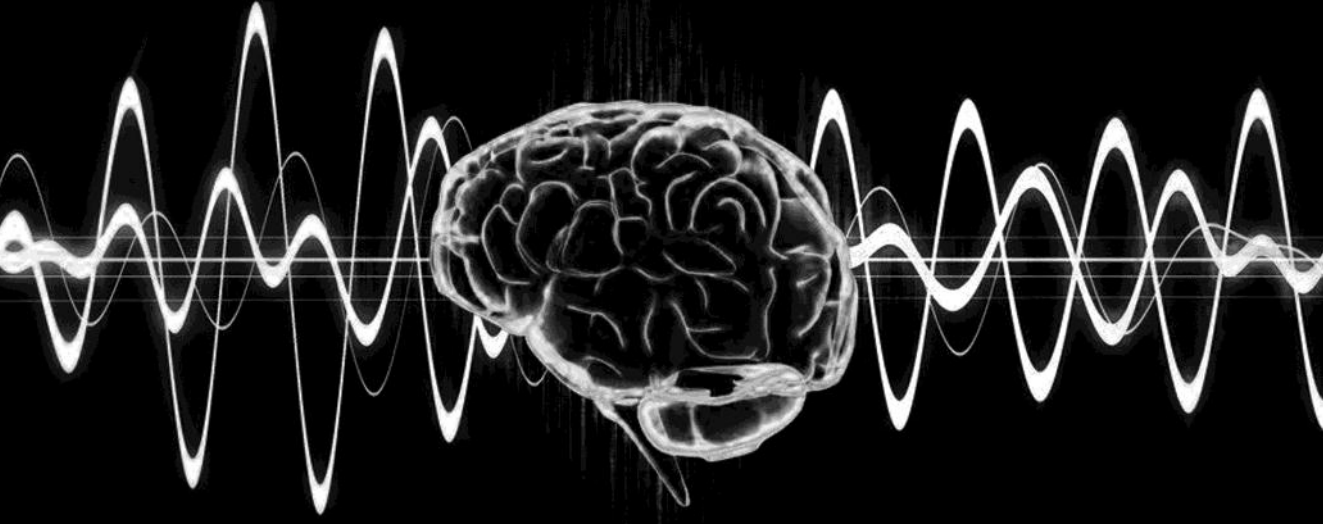
3. Gürültülü bir odada niçin telefon konuşması yapmak zordur?

Gürültülü yerlerde cep telefonuyla konuşmak zordur. Cep telefonunuz içinde bulunduğunuz odanın sesleriyle hattın diğer ucundan gelen sesleri karıştırmak suretiyle beyninizin işini zorlaştırmaktadır. Bu durumda beyniniz telefondaki arkadaşınızın sesiyle odadaki diğer sesleri ayırt etmekte zorlanmaktadır. Telefonunuzun mikrofonunu elinizle kapattığınız anda aslında içinde bulunduğunuz odadaki seslerin telefona girmesine engel olduğunuz için ses karışımına engel olmakta ve beyninizin işini kolaylaştırmaktasınız.

4. Video oyunları, aynı anda birden fazla işi yapabilmenize yardımcı olabilir

Dikkatinizi aynı anda birden fazla şeye yöneltebilme yeteneği pratik yaparak

artırılabilir. Bu konuda yapabileceğiniz pratik ise, pek çok hedefe ateş etmek zorunda kaldığınız bir video oyunu olabilir. Bu tür oyunlar dikkatinizi ekrandaki her alana yaymanızı gerektireceği için olayları çabuk kavrama ve çabuk reaksiyon verme konusunda egzersiz yerine geçebilir.

Tetris oynamak aynı etkiyi yapmaz çünkü tetris oynarken birden fazla noktaya aynı anda dikkatini yöneltmek yerine sadece bir tek parçaya odaklanmış oluyorsunuz. Ama bu şekilde bir düşünce tarzıyla çocuklara iyi bir örnek olmadığınızı da bilmelisiniz.

5. Beynin bir şaka merkezi vardır

Mizah denen şeyi tanımlamak zordur ama onu gördüğümüzde hemen tanırız. Mizahın tarifini yapmaya çalışan bir teoriye göre, mizah kendi içinde bir sürpriz unsuru içermelidir –bir sonraki cümlede ne olacağını bildiğimizi sandığımız halde esprinin kendisi bizi başka bir noktaya götürmelidir- sonra da vardığımız bu yeni noktayı önceden tahmin ettiğimiz noktayla karşılaştırarak yeni bir perspektif elde ederiz. Mizahın beynimizde algılanma şekli aşağı yukarı böyledir.

Fıkra anlatmanın ya da espri yapmanın bulmaca

çözmekten farkı ise, günlük yaşamda her gün rastlamayacağımız türden ama kendi içinde tutarlı bir hikâyenin bulunmasıdır. Beyinlerinin ön lobu (bilhassa sağ lobu) hasar görmüş bazı hastalar, yapılan esprileri anlayamamaktadır. Genelde bunun nedeni, fıkra ya da espriye konu olan imajları yeni bir perspektifle değerlendirme aşamasında beynin normal fonksiyonlarını yerine getirememesidir. Bu türden insanlar, anlatılan bir fıkradaki hikâyeyi takip edebilir ama fıkranın sonunu nasıl bağlarsanız bağlayın asla komik bulmazlar.

6. O şarkıyı bir türü hatırlayamıyorsanız sebebi var

Bazen bir şarkı veya şarkının bir bölümü aklınıza takılır kalır, bir türlü hangi şarkı olduğunu hatırlayamazsınız. Çok sinir bozucudur gerçekten. Ama beynin 'sıralı hatırlama' ilkesi, hafızamızın işleyişi açısından özel ve kullanışlı bir göreve sahiptir. Her şeyi olay akışının sırası içinde hatırlamamız gerekir.

Herhangi bir kâğıda adınızı yazarken, sabahları çay demlerken veya akşam evinize dönerken hangi sokaklardan ve kapılardan geçeceğinize karar verirken bile beyniniz bu kurala göre çalışmaktadır.

Bu 'sıralı hatırlama' fonksiyonu sayesinde günlük işlerimizi sürdürebiliyoruz. Bir şarkının veya bir film repliğinin sadece bir parçasını düşün-
düğünüzde, beyniniz –anılarınızın arasında- bu bilgi parçacığını eşleştireceği bir olay dizini ara-
maktadır. Büyük ihtimalle beyniniz en sonunda bu parçacığı bulacak ve siz aklınıza takılan o şarkıyı hatırlayacaksınız. Ama eğer 'aklınıza takılıp kalmış olması' sizi rahatsız ediyorsa ve o anlık takıntıdan kurtulmak istiyorsanız, beyninize uğraşması için başka bir 'sıra' verin. Söz gelişi başka bir şarkıyı düşünün veya söylemeye çalışın. Muhtemelen beyniniz 'dağınık hafıza kalabalığı' içinde sizin yönlendirmenizle biraz daha kısa sürede sonuca ulaşacaktır. Umarız bu yöntemi denerken başka bir can sıkıcı şarkıya takılıp kalmazsınız.

7. Güneş ışığı hapşırmanıza neden olur

Parlak güneş ışığına bakan pek çok kişi hapşırır. Niçin böyle bir refleks vardır ve nasıl çalışır? Hapşırmanın temel fonksiyonu bellidir: sizin nefes yollarınızı rahatsız eden madde veya parçacıkların dışarı atılması. Hapşırmayı kontrol eden merkez beynin lateral medulla denilen bölgesindedir. Bu bölgenin hasar görmesi halinde hapşırabilme yeteneğimizi kaybederiz.

Hapşırma genellikle 'rahatsız edici' bir unsurun uyarısıyla tetiklenir. Bu uyarının beyinde ulaşacağı nokta 'lateral medulla'dır. Bu bilgi beyne burnumuzdaki çeşitli sinirler vasıtasıyla iletilir. Bu sinirlerden biri de trigeminal sinirdir ve çok yoğun çalışan bir trafiğe aracılık etmektedir. Normalde parlak güneş ışığının yalnızca göz bebeklerinin küçülmesini tetiklemesi gerekirken burun kaşıdırıcı impulsları ileten komşu bölgelerdeki nöronlar da aynı şekilde etkilenebilmekte. Gözbebeklerinin küçültülmesi sinyali bu nedenle bazen hapşırmaya neden oluyor.

8. Kendinizi gıdıklayamazsınız

Gıdıklanma konusunda duyarlı hastaları muayene ederken doktorlar hastanın elini kendi elleri

üzerine yerleştirerek gıdıklanma hissine engel olurlar. Bu nasıl olmaktadır? Çünkü gıdıklanmaya ne kadar duyarlı olursanız olun, kendinizi gıdıklayamazsınız.

Bunun nedeni beynimizin etrafımızda olan bitenleri takip ederken pek çok hissimiz arasında en önemli olanları hissetmeye programlanmış olmasıdır. Mesela oturduğunuz sandalyeyi veya ayağımıza giydiğimiz çorabı –özellikle onları düşünmediğimiz sürece- hissetmeyiz ama omuzumuza dokunan bir el hemen bizi irkiletecektir.

Beynin bu 'hisleri ayırt etme' fonksiyonunu sürdürebilmesi için bizim temasımızı başkalarının temasından ayırt etmeye yarayan bir sinyal üretmesi gerekmektedir. Bu fonksiyonu gerçekleştiren ise beyinciktir. Yaklaşık 110 gram ağırlığındaki bu organ, kendi eylemlerimizin yaratacağı hisleri tayin eden yerdir. Beklenen veya beklenmeyen reaksiyonları ayırt etme işi beyinciğe aittir.

Beyincikten gelen sinyallere göre, beyin bu hissin önemli olup olmadığına karar verir. Gıdıklanma hissi abartılmış bir refleks olmakla birlikte, eğer size dokunan gene size ait bir organsa, beyin bu gıdıklanmanıza değil, dokunduğunuz organdan (mesela elinizden) gelen hislere öncelik verecektir.

9. Esnemek beyni uyandırır

Esneme aktivitesini uyku hali veya sıkılmış olmakla ilişkilendirmemize rağmen esnemenin fonksiyonu uyandırmaktır. Esneme, daha fazla miktarda havanın ciğerlerimize dolmasına neden olacak şekilde kas gruplarını çalıştırır ve kanımızdaki oksijen oranını hızla yükselterek bizi uyandırır. Memeli hayvanlar ve kuşlarda da esneme vardır. 12 haftalık olmuş fetuslarda esneme olduğu gözlenmiştir.

Esnemenin, vücut tarafından tam uyanıklığa erişmek amacıyla başlatılan bir hareket olduğunu düşünün. Ve esnemek bulaşıcıdır. Odada bir kişi esnerse diğerleri de esnemeye başlar. Bunun

nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte, topluluk içinde birisi 'uyanıklığa ihtiyaç duymuşsa' herkesin 'uyanık olması' gerektiği şeklinde toplumsal bir içgüdüden kaynaklanıyor olabilir. Köpeklerin esnemesi, stresli bir durumda 'rahatlatıcı' etki yaratmaktadır. Köpekler esneyerek etrafındakileri 'sakinleştirir'. Huzursuzluk eden köpeğinizin karşısında esneyerek onu sakinleştirebilirsiniz.

10. İrtifa arttıkça beyin garip resimler görür

Pek çok dinin hikâyelerinde yüksek yerlerde görülen özel görüntüler anlatılır. Mesela Hz.Musa Sina Dağı'nda 'yanan bir çalı' görmüştü. Hz. Muhammed ise Hira Dağı'nda Cebrail'i gördü. Genelde anlatılan ruhsal deneyimlerde yabancı bir varlığın hissedilmesi (sesinin duyulması) bir şekil görme veya çeşitli ışık demetleri ve huzmeleri görüldüğü ve korku duyulduğu ortak olarak belir-

tilmiştir.

Buna benzer olgulara dağcılarda da rastlanır ki bunların pek çoğunun mistik kişiler olmadığını biliyoruz. Bunun nedeni genelde yerden yükseldikçe havadaki oksijen oranının düşmesi ve beyne daha az oksijen gitmesidir. 2 bin 400 metre yükseklik bu durumda bir sınır değer olarak kabul edilmektedir. Bu yükseklikten daha yukarı tırmanan dağcılar görünmeyen bir takım varlıkları hissettiklerini, kimisi ise yanlarındaki arkadaşlarının vücudundan ışık yayıldığını ve bazen sebepsiz yere korkuya kapıldıklarını bildirmişlerdir. Oksijen seviyesindeki düşmenin, beynin görsel ve duygusal sinyalleri kontrol eden bölümlerinde yavaşlama veya bozulmaya neden olduğu düşünülmektedir.

İşkence ve Hekimlik

Prof. Dr. M. Orhan Öztürk

İşkence bir insanlık suçudur. Türkiye yıllardan beri, uluslararası değerlendirmelere göre, işkenceyi devlet eliyle sürdürmüş olan birçok ülkeden biridir. Özellikle, 1980 darbesini yapan generaller yönetiminde işkence çok yaygınlaşmış, Türkiye bir işkence ülkesi olarak tanınmıştır. Özellikle, Güneydoğuda yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımız, devlet ile bir terör örgütü arasında sıkışmış kalmış, işkenceye en çok uğrayanlar olmuştur.

Düşünebiliyor musunuz, işkence yöntemleri arasında tüm bir köy halkına insan dışı yedirmek gibi uygulamalar bile görülmüştür. Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan Türkiye'nin işkence karnesinde 2000'li yıllarda bir miktar düzelmeye başlamışsa da, işkence ülkesi olmaktan henüz tam anlamıyla kurtulamamıştır.

Amerikan Tıp Birliği Dergisi (JAMA) bütün dünyada en çok okunan, en etkili tıp dergilerinden biridir. Bu derginin 7 Ağustos 1996 sayısında (cilt 278, sayı 5) ülkemizle ilgili bir araştırma yazısı yayımlandı. Yazarlarının değişik kaynaklardan geçerli, güvenilir bilgi toplamaya çalıştıkları bu araştırma, ülkemizde hekimlerin, baskı ve tehdit altında, işkence yapanların suç ortağı durumuna sokulabildiklerini açıkça göstermektedir.

Bu konuda ilk kıpırdanışı, 1980'lerin başında, Türk hekimliğinin unutulmaz örnek insanı Nusret Fişek hocanın başkanlığında Türk Tabipleri Birliği başlatmıştı. Bu yüzden Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi üyeleri 1980 darbecilerinin soruşturmalarına

da uğramışlardı. O dönemden beri Türk Tabipleri Birliği, hekimler arasında, hükümetler katında ve toplum içinde bir bilinçliliğin gelişmesi ve hekimlerin suça katılmamaları için çalışmışsa da, ülkemizde hekimlerin büyük çoğunluğu işkence konusunda suskun, edilgin kalmıştır. Örneğin, Türk Tabipleri Birliği'nin çeşitli girişimlerine, kimi gazetelerdeki yayınlara, özellikle psikiyatri kongrelerinde işkence konusundaki açık oturumlara karşın, bu suskunluk ve edilginlikte büyük bir değişim olmamıştır. Londra Üniversitesi'nden Dr. Metin Başoğlu'nun hazırladığı ve bütün dünyada işkencenin ruhsal etkileri konusunda en yeni, en değerli bilimsel verileri içeren "İşkence ve Doğurguları" adlı kitap, yayımlandığından beri, ülkemizde çok az ilgi çekmiştir. Bu konuda suskun kaldıkça hepimizin suçlu olduğumuzu ve suçlu

olarak bilineceğimizi vurgulamak istiyorum.

Acıdır, ama gerçekten tanınmış bir işkence ülkesi olmuş durumdayız. 1980'lerden beri bütün dünya gözünde işkence yapılan ülkeler arasında ön sırada bir ülke durumuna düşerken, ülkemizde güvenlik ve yargı görevlileri, politikacılar, yöneticiler işkencenin önlenmesi için önemli bir adım atmamışlar, hatta zaman zaman, işkence yapanları korudukları izlenimini de irakmışlardır. İşkenceye karşı olan kişilerin, sivil toplum örgütlerinin ve kimi yayın kuruluşlarının uyarıları yargının, güvenlik güçlerinin, hekimliğin, tüm toplumun süregelen işkence yüzünden yara almasını, lekelenmesini önleyememiştir.

Ülkemiz, yalnız kendilerinin ya da partilerinin çıkarlarını düşünen yetersiz, güvenilmez politikacılar elinde çözümü zor, boyutları çok büyük sorunlar yumağının içine itilmiştir. Bu arada, birçok alanlarda olduğu gibi, hekimlik de çözümü güç sorunlarla baş başa bırakılmıştır. Hekimler kamu kuruluşlarında görev aldıklarında yerel yöneticilerin denetiminde çalışmakta, onlara bir belediye başkanı, bir savcı, bir kaymakam, bir polis müdürü buyruk verebilmektedir. Çok yaygın olmasa bile, kimi yerlerde, işkence görmüş bir tutukluyu muayene ettiklerinde, hekimlerin bağımsızca rapor yazmaları çeşitli tehditlerle önlenilmektedir.

Hekim kimliğinin gerçek iç yapısına baktığımızda şu öğeleri görürüz: Onun çocukluktan, aile ve toplumdandan getirdiği bir kişisel kimliği vardır. Bu kişisel kimliğin içinde cinsel, etnik, ulusal, dinsel, ideolojik kimlik öğelerinin yanı sıra, her kişide olduğu gibi insan olmakla ilgili kimlik duygusu da bulu-

nur. Bunların üstüne, belli bir eğitimden geçerek belgelenen meslek kimliği eklenir. Ancak, hekimi başka bütün mesleklerden ayıran, iki bin beş yüz yıl öncesinden beri, hekim kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan kimlik öğesi onun evrensel-hümanist kimliğidir. Hipokrat'tan beri uyulan hekim andının içinde en önemli olan sözler işte bu evrensel-hümanist kimlikle ilgili olanlardır: Hekim, her koşulda, bir savaş sırasında bile, hastasını ulus, ırk, inanç, ideoloji, cinsiyet ayırımları yapmadan değerlendirmek ve yardım etmek zorundadır. Evrensel-hümanist kimliği üstlenmek ve buyruklarına uymak hekimin kendi etnik, dinsel, cinsel, ideolojik kimliklerinden geçici olarak sıyrılabilmesi, bunları geçici

olarak bırakabilmesi demektir. Bunu yapabilmek kişiliğin gelişim sürecinde özerk benlik duygusunun özümsemiş olmasına bağlıdır. İnançlarının, etnik duygularının etkisinden sıyrılamayan kul benlikli kişilerin evrensel-hümanist kimliği benimsemeleri çok güç, belki de olanaksızdır.

Diplomasını alırken her hekim bu evrensel-hümanist kimliğin gereklerine uymaya namus sözü verir. Bu söze uymayan hekim, hekim sayılamaz. Örneğin, dinsel inançları ve saplantıları ile karşı cinsten olanı muayene etmeyen, ulusal kimliğine, ideolojisine uymayan insanlara işkence yapılmasına göz yuman, raporları ile işkenceye suç ortağı olan bir tıp fakültesi mezunu hekim sayılamaz. Böyle kişiler özerk benlik duygusunu kazanamamış, inançlarına, etnik duygularına aşırı bağlı kul benlikli kişilerdir.

Ülkemizde ağır bir siyasal, ekonomik, kültürel bunalım ve ahlak yozlaşması yaşanmaktadır. Devlet yönetimine, yöneticilere güven ileri derecede sarsılmıştır. Ülkenin içinden ve dışından gelen

bütün eleştirilere kulaklarını tıkamış bir iktidar ve onu destekleyen politikacılar insan hakları, işkence, düşünce özgürlüğü gibi sorunlar karşısında duyarsız görünmektedirler. Oysa, Türkiye Cumhuriyeti uygar dünyanın insan hakları ve işkence konusundaki bütün uluslararası sözleşmelerini imzalamış bir devlettir. Bu konularda belirgin duyarsızlık göstermiş olan yöneticilerimizi birçok kez uyararak Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) şu sıralarda, hükümetleri ve toplumu etkileyebilmek, bir baskı yaratabilmek amacı ile Türkiye'deki insan hakları ve işkence sorunlarını bütün dünyaya duyurmak için çalışmalarını hızlandırmış bulunmaktadır. Bu da ülkemize, toplumumuza karşı, zaten yüzlerce yıldır var olan, önyargıları, olumsuz duygu ve tutumları artırmaktadır. Yabancılara kızarak, "bize ne karışıyorlar" dediğimizde, devekuşu örneği ilkel yadsıma (inkar) türü bir aldatma savunmasından başka bir şey yapmadığımızı bilsek iyi olur. Bu ülkenin bir hekimi, bir vatandaşı olarak bu tür uluslararası gönüllü toplum örgütlerinin tepkilerini anlamak, bunlar üzerinde düşünmek, araştırma yapmak, çareler bulmaya çalışmakla yükümlüyüz.

Bu koşullar altında, yalnızca hekimin sorumluluğunu belirtmekle, hekimi suçlamakla sorunun çözülemeyeceğini bilmemiz gerekir. Görevli adli tıp ya da sağlık ocağı hekimini zorla muayeneye

götürüp, çeşitli tehditler altında, gerçek dışı rapor düzenlemeye zorlayan bir savcı, bir emniyet müdürü, bir kaymakam karşısında hekimin içine düştüğü çaresizliği gidermenin yollarını aramak ve bulmak zorundayız. Hekimin evrensel-hümanist kimliğinin özelliğini anlayamayan, tanımayan bir savcının, yargıcın, güvenlik görevlisinin de temelde kul benlikli kişiler olduklarını kabul edebiliriz. İşkence yapan, yaptırın, işkenceye göz yuman, onaylayan kişiler ya kendilerine verilen komutlara düşünmeden boyun eğen ya da içlerindeki ezici, yıkıcı, insanı aşağılayıcı eğilimlere (sadizme) teslim olmuş kul benlikli kişilerdir. Baskıcı yönetimlerin egemen olduğu toplumlarda böyle kul benlikli kişilerin işkence yapmaya yönlendirilmeleri sık görülmektedir.

Ülkemizde hekimlerin, genel olarak toplumun suskunluğu, edilginliği sürdükçe, işkence yapanları koruyan yöneticilere ve işkenceye karşı toplum olarak kesin bir tutum alamadıkça; güçlü, etkili ses çıkaramadıkça, yalnızca işkenceyi yapanların, yaptırınların, yanlış rapor vermeye zorlanan hekimlerin değil, bütün yöneticilerin, bütün toplumun suç ortağı durumuna düşeceğini görmemiz gerekir. Geç de kalmış olsak, bu konuda bilinçlenerek etkin ve etkili bir savaşımla başlatabilmek için, bir yandan Türk Tabipleri Birliği ve benzeri kuruluşları, gönüllü toplum örgütlerini güçlendirmek, sürekli uyarmak, bir yandan da bireyler ya da büyük, küçük kümeler düzeyinde girişimler yapmak, çabalar göstermek zorundayız.

Cumhuriyet, 16 Kasım 1996 (Değiştirilmiştir)

KÜNYE

Adı : A artı yorum dergisi
Editör : Deniz Günel
Sayfa tasarımı : Ferruh Dinçkal
İletişim
297 Sydney Rd. Brunswick Vic. 3056 Australia
Tel : +61 (0) 3 9388 1265
Fax : +61 (0) 3 9387 1262
Web sitesi : www.ayorum.com
E-mail : info@ayorum.com

Ön kapak foto : Ferruh Dinçkal

a⁺yorum dergisi ayorum.com sitesinin ücretsiz ekidir.

İnsanlar yaşadıkları acıları sadece hisleri ile değil mantıklarıyla da yaşarlarsa o acılardan ders alabiliyorlar, olay ve kavramları sadece hisleri ile yaşayan bireyler kendilerine bir ders çıkaramıyorlar, çünkü insanlarda acı hafızası bulunmuyor.

Ne yalan söyleyeyim Zeki Müren'i çok da sevmem, bu benim bireysel tercihimdir ve kimse alınmasın; buna gerekçe olarak sanatçının cinsel tercihi değil, sadece görsel ve yapısal olarak doğallıkla yakından uzaktan alakası olmayışını gösterebilirim.

Günümüz şartlarında, sanayi toplumu hastalıkları, ne yazık ki insanoğluna doğanın bir parçası olduğunu unutturmuş durumda. Konformist, elitist; daha güzel, daha rahat ve daha uzun yaşam adına çıkarılan serüvenle, kalıp ve standartlar altına alınan yaşam, sosyal yaptırım ve otoriteyle formülendirildi. Birey farkına varmadan kendi neslinin yarattığı baskının altında ezilirken toplum psikolojisi hastalıklı değişimlere uğradı. Yine de Zeki Müren ve cinsel tercihi 3. cins olan ve bunu gizlemeyen herkes toplum içinde cesur kabadayılar olarak gezen birçok politikacı, mafya ya da çete üyesinden daha cesur geliyor bana. Zeki Müren kendisi için doğal neyse o doğrultuda bir tercih yapmıştı. Ancak kendine yabancılaşma, tercihten sonra gelen dış etkilere karşı geliştirilen tepki ile meydana çıkıyor. Kişi, hastalıklı, nevroitik, saplantılı bir bireye dönüşüyor ve kendi kendini doğaya yabancılaştırıyor. Ancak Zeki Müren'in bir şarkısında geçen bir tek "saptama" benim için bir aforizma değerinde: "Ben yokum"...

Sanatçı bu kısa cümleyi bir sevda şarkısında dile getiriyor ve kendince bir derinliğin var olduğunu düşünüyorum. Ancak diğer taraftan ben onu inanılmaz derinlikte bir aforizma olarak taçlandırıyorum ve ekliyorum "Aslında ben yokum", çünkü varlığımız her ne kadar bize çok özel gelse de, başı sonu belirsiz evren ve zamanda Bootstrap* kuramı açısından varlığımız yadsınamaz bir gerçek ve gerçeklikten çıkarıp atlamayacak bir parça. Ancak tüm bunlara karşın birey sonsuzluk karşısında kendini her zaman yokluk hissiyle baş başa bulacaktır. Bu aforizmaya bir de daha dünyasal ve daha ideolojik bir yaklaşımla, -hatta ironiyle- "Düşünüyorum öyleyse yokum", tanımlaması ile bir karşı aforizmanın penceresinden bakmak gerektiğini düşünüyorum. "Düşünüyorum öyleyse yokum", (ya da J.P. Sartre'nin değişiyile; hiçbir şeyi düşünmeyi beceremediğim için varım) herkesin bildiği Descartes'in ünlü sözü "Cogito ergo sum" yani "Düşünüyorum öyleyse varım"ın zaman-koşul farklılaşması ile kendine anlam açmış bir önermesi olarak günümüzde gelip karşımıza oturuyor... "Düşünüyorum öyleyse yokum" - Çünkü günümüzde ve tüm dünyada sistem düşünen insanı yok etmek üzere planlanmış.

Bu durumda Zeki Müren'in kendine yabancılaşmış düşünce tarzı ve hayat felsefesi genel, sosyal ve ahlak anlayışının karşında bir "yanlış" (biraz açarsak, biyolojik dengesizlik ve onun sonucu hormonal farklılaşma ve onun sonucu fiziksel değişim ve

onun sonucu ortaya çıkan sosyal konum) olarak dururken ve benim baktığım yabancılaşma perspektifinde de yanlış bir konuma karşılık gelirken, sistemin yanlış düşünceyi yok etme konusunda çok da azimli olmadığını anlıyoruz. Zeki Müren gibi naif bir sanatçı üzerinden daha fazla yol almak istemiyorum. Sanat tarihimiz onu hep güzellikle anacaktır. Ama diğer yandan yanlış düşünce sorunsalını topluma ve tabana yayarsak, görüyoruz ki, sistem toplumların içinde olduğu yanlış düşünce zincirlerini kullanarak kendine hayat buluyor. Sistem besinini dünyadaki kaostan sağlıyor.

Şimdi bir hikaye yazalım. Sayısı bilinmeyecek kadar çok insan bir gölü geçmeye çalışıyormuş. En öndeki kendisine elden ele arkadan iletilen taşı bir adım ileriye atıyor ve sonra attığı taşın üzerine çıkarak arkadan iletilen yeni taşı yine bir adım ileri atıyormuş, böyle böyle uçsuz bucaksız gölü geçmeye çalışıyorlarmış, suya düşmeden. –Suya düşen oyundan atılıyormuş zaten- Neyse bu böyle bin yıllarca sürmüş gitmiş, sonra bakmışlar ki, ne nereye gittiklerini biliyorlar, ne de nereden geldiklerini, taşın bile nereden geldiğini bilmiyorlarmış artık, hep bir geridekinden geliyormuş ve tüm bildikleri buymuş, suya düşene ne olacağını bile artık bilmiyorlarmış. Bunun nedeni artık yaptıkları işe bile yabancılaşmış olmalarından kaynaklanıyormuş. Yabancılaşmanın sonucunda doğru düşünemez hale gelmişler ve içlerinden biri bu suyun kenarına neden bir golf sahası yapmıyoruz ki demiş. Ellerinde su da var, taş da var. Ve suyun da, taşın da nereden geldiğini hiç sorgulamadan hemen oraya bir golf sahası yapmışlar. Geleceğim nokta şu; sistem doğru düşüneni dışlıyor çünkü psikolojideki doğru: “yaygın düşünce neyse doğru da odur”. Farklılaşan doğru bile olsa, psikolojide hasta sayılıyor. Bir laf vardır, iki yanlış bir doğru etmez ama unutmamak lazım ki, milyonlarca yanlış bir doğru ediyor.

Anlatmak istediğim şu ki, insanoğlu kendine o kadar yabancılaşmış durumda ki, evrensel değil, sadece gözünün görebildiği mesafe kadar uzağı görüyor ve o çapta düşünebiliyor. Lao Tzu şöyle der; var olandan yararlandığımız gibi var olmayanın

da yararını kabullenmeliyiz”. Ancak sadece görebildiği kadar düşünenler bunun anlamını kavrayamaz. Ne üzücü ki, -bu bizim genetik haritamızla mı ilişkili bilmiyorum- yaşanan toplumsal acılar, bizim toplumumuzda sosyolojik bir hafıza yaratmıyor. Su fakiri ülkemizde siyasiler 100 golf sahası sloganı ile kurak bölgelere bile golf sahası projelendiriyor. Bir kuzey sporu olan golf, sadece bir bahane, amaç golf sahası manzaralı villa yapıp, satmak... Örneğin Bodrum’a 25 km mesafedeki Tuzla sulak alanında eko sistem hızla değişirken, sulak alana hala bölgedeki 2 dereden evsel ve sanayi atıklar boşalıyor. Aynı havzaya binlerce 2. konut ve 10’larca otelin atıkları deşarj oluyor; onbinlerce insanı barındıracak, içinde 2 golf sahası bulunan yapılaşmanın temelleri geleceğimizin üstüne atılıyor. Sanayisi olmayan bir ülke olarak devlet, yatırımcıyı inşaat sektörüne koşuyor. Turizmin de, turizme mekan olan doğanın da sonunu hazırlayan “yabancılaşma”, toplumsal bir hastalıktır. Politikalarımız ise ellerindeki siyasi erkle, aynı yabancılaşmanın meclisteki temsilcileridirler. Sistem bir kısır döngü olarak çarklarını döndürüyor. Lou Tzu’ya dönecek olursak, var olan golf sahasında, var olmayan golf sahası daha yararlı gözüküyor... Yukarıdaki hikayenin sonu şöyle; gölün sonu nihayet gözükür ama bu hayra alamet değildir. Çünkü yaşam bu göldür aslında...

Not: Bu yazıdaki psikoloji ve sosyoloji biliminin alanına giren tespitlerim, bilimsel bir makale değil, sadece kişisel fikirlerimden oluşan bir deneme niteliğindedir, doğruluğu tartışmaya açıktır.

** Bootstrap; Geoffrey Chew’in ortaya attığı bir hipotezdir. Temelleri Antik Yunan felsefesinden gelen maddeyi temel taşlarına indirgeme, bileşenlerine ayırma geleneğine karşı olarak Bootstrap, aynı Budizm’deki gibi evreni var eden her küçük parçanın bir diğerinden farklı olmadığını; bir bütünü var eden devingen bileşik alanın parçaları olduğunu savunur. Matematiksel çatısı S-matriks teorisini kullanır; Kuantum ve İzafiyet teorilerini kapsamında bulundurulur. Budizm ve bilimin buluştuğu bir kuramdır.*

(Detaylı bilgi; Tanrı ve Yeni Fizik, Paul Davies, İm Yayınları, 1994)

Sanatçı deyince pavyonlarda şarkı söyleyen kişileri anımsayan bir ülkede yaşıyorsanız, kendinden önceki sanat yapıtlarını izlemeden sanat yapılacağına inanan kişilerce yönetiliyorsanız, kültür olarak hurafelerin öğretilmeye çalışıldığı bir yerde sanat yapmanın ne denli zor olduğunu anlayabilir misiniz bilemem!

Nuri İyem

Cemil Eren

Yıl 1955. Adil Han'daki atölyeyi kiralayalı bir yıl kadar olmuştu. Anıtkabir'deki fresk çalışmalarım sırasında tanıştığım mimar arkadaşlarım Rahmi Bediz'le Demirtaş Kamçıl, Etibank Genel Merkezi'nin Atatürk Bulvarı cephesinin düz duvarı için bir rölyef yarışması açıldığını söyleyip katılmamı önerdiler. Katıldım, ikincilik ödülünü aldım. Heykeltıraş Şadi Çalık birinci seçilmişti. Kendisi ile

ilk tanışmamızda bana ev adresini vermiş, davet etmişti. İstanbul'a gidince, ziyaretine gittim. Acele işi olduğu için hemen çıkmamız gerekti, beni Nuri İyem'in Kadıköy'deki atölyesine bırakacağını söyledi. Çıktık, vapurla karşıya geçtik. .

Nuri İyem'in atölyesi Karaköyün arkalarında bir hanın son katındaydı. Bir arkadaşıyla satranç oynuyordu. Şadi'nin acele işi vardı, yarı açık

kapıdan seslendi, gitti.

Nuri! Bu Cemil Eren Rahmi'lerin arkadaşı. Ankara'dan geldi.

Nuri İyem'in aldırmandan oyuna devam edişine bozuldum, bir an kalkıp gitmek istedim. Satrancın bitmesini bekledim yine de. Paltom, kenarları İspanyol şapkaları gibi kıvrılmış Borsalino fötr şapka elimde oturdum. Satranç bitince yalnız kaldık. Beni mimar sanmış. Mimar olmadığımı, ona iş getirmedığımı anlayınca sanki yüzünden bir gölge geçer gibi oldu. Ressam olduğumu söyledim, resimlerini gösterdi. Çok etkilendiğim büyük resimlerinden birini aldım.

Nuri İyem'le dostluğumuz böyle başladı. Yıllar boyunca, kimi zaman kesintilerle sürdü. Birbirimize sık sık karşılıklı olarak Ankara ve İstanbul'da sergiler ayarladık. O yıllarda özel galeriler yoktu. Sergi açabilmek için dilekçeyle baş vurmak, sıra gelene dek beklemek gerekiyordu. Nuri'nin bir düşü vardı. Ankara ve İstanbul'lu sanatçıların bir araya gelip, ortaklaşa bir galeri açmaları. Bu konuda birkaç toplantı da yapmıştık ama ne yazık ki gerçekleştiremediğimiz bir düş olarak kaldı.

Nuri'den aldığım ilk resim Yenimahalle'deki evimizde bir süre asılı kaldı. Milli Kütüphane'ye, Nabi Sami Özerdim resim alıyordu. Nuri İyem'den de isteyince bendeki resmi verdim, onun yerine ilk gidişimde aklımın kaldığı, kalın çizgilerle kahverengi ve kırmızı boylarla yapılmış, derinlikli bir başka soyut resmi aldım.

Nasip İyem'le tanışma

İstanbul'da ilk kez 1957'de Ertem galeride sergi açtım. O sergiye Nuri'nin eşi yontu sanatçısı Nasip İyem de geldi. Sade, zevkli giyinmiş, güzel, sevecen bir hanımdı. O gün Nuri'nin üzerinde o dönemlerde Kanada'nın kırsal kesimlerinde giyilen, kırmızı damalı bir ceket vardı. İri yarı Nuri'ye çok yakışmıştı. O sergiye Eren Eyüpoğlu da gelmiş ve sergilediğim üç halıdan birini satın almıştı. Kendi desenlerimle Kula'da yaptırılmış bir halıydı. Hayranı olduğum Eren Eyüboğlu'nun benden bir şey

alması özel bir anlam taşıyordu benim için.

Nuri ile aynı zamanda akademide okumuş iyi bir ressamdı Nasip. İyem'ler para sıkıntısı çekerken, bir seramik fırını alıp, Şişli'deki evin terasını seramik atölyesi haline getirdiler. Nasip böylece seramik yapmaya başladı. Mimar arkadaşları da yeni yapılarda ona iş çıkartıyordu. Böylece durumları biraz düzeldi. İstanbul'a gittiğimde Nasip önüme bir topak çamur koydu. Haydi bakalım sok elini çamura! Denize atlayıp atlamamakta kararsız olan insanların durumuna düştüm; bir süre öylece kaldıktan sonra ne olursa olsun atlayacağım, dedim ve ellerimi çamura soktum, bir çığlık atarak. Beni seramik yapmaya sevgili Nasip İyem iteledi.

Kasımpaşadaki Tavanarası

Ankara'da bir işi olduğunda, ya da sergi açacağı zaman Nuri bizde kalırdı. Yenimahalledeki iki odalı evimizin bir odasını ona hazırlardık. Ben de İstanbul'a gittiğimde, otelde kalmama izin vermezdi. Kasımpaşa'da kapısı tavana doğru açılan küçük bir evi vardı. Nasip, çocukları Müjde ile Ümit sevinçle karşılardı. Tavan arasından bozma bir evdi, oldukça karanlıktı. Kapı konacak yer olmadığı için merdivenin sonuna yukarı doğru açılan bir kapaktan kapı koymuşlardı. Kızım Zeynep ilk kez beş yaşında gitmiş, bu kapaktan kapıyı çok sevmişti.

Ortak Sergi

Nuri, Güzel Sanatlar Hocaları tarafından dışlanıyordu. Sanatı onları tedirgin ediyordu, onu tanımazdan geliyorlar, hiçbir yerde görev vermiyorlardı. Ne kadar dışlansa da görmezden gelinecek bir kişi değildi.

Alman Kültür Merkezi, galerisini iki sanatçıya verirdi. Salonun bir yanında bir sanatçı, diğer yanında da diğeri resimlerini sergilerdi. Nuri resimlerimizi karışık asalım, salonu ikiye bölmeyelim teklifinde bulundu. Diğer resamlara bir dayanışma örneği vermek istemişti.

Ben yine beyazları kullanarak yapmıştım resimlerimi; Nuri de bazı resimlerini beyaz tonlarla yap-

mıştı. Bu sergide, Tatbiki Sanatlar Yüksek Okulunun bir hocası ikimizi de öven bir yazı yazmıştı. Çok sevinmiştik.

Adana

Bir mimar arkadaşımız Adana'da Sapmazların kızına villa yaptı. Nuri'ye de bir duvar resmi yaptırttı. Arkasından karma bir sergi yapmamızı istediler. İstanbul'dan Nuri ve Nasip İyem, Sadi Öziş, Ali Bütün, Ankara'dan ben. Sergi çok iyi gitti. Güney sanayinin patronu Ahmet Sapmaz resim alınca davetli gelen diğer patronlar da aldılar. Açılış bitmeden resimler bitti.

Sapmaz bize bir akşam yemeği verdi. Arkadaşlarımızdan biri, Adana'nın barları ünlüyümüş, deyince, Sapmaz kalkın bara gidiyoruz, dedi geç saatte. Gittiğimizde program bitmişti. Sapmaz yemeden başlattı programı...

Sanat Çınarı Ödülü

1998'de Vakıfbank İstiklal caddesindeki sergime gelip bir resim aldı Nuri. "Deniz kıyısında rakı içen balıkçılar" tablosu. 2002'de Ümit İyem'le eşi Evin'in galerisi Evin Galerisi'de sergi açtım. Orada da iki küçük resim aldı. Son yıllarında sık sık beni arar olmuştı. Uzun uzun konuşurduk.

Ankara Film Festivali'nin bana Sanat Çınarı ödülü verdiğini gazetede görünce telefonla aramıştı. Çok sevindiğini söyledi. Çok önemli, dedi, kutladı. Sağlığının iyi olmadığını ekledi, vücudu gerekli kanı üretemiyormuş, sık sık kan verilmesi gerekiyor. Düzelir daha çok konuşuruz, demiştim. Derken ölüm haberi geldi. Son konuşmamız olmuştu.

Maddi Sıkıntılar

Nuri, Ankara'da kalmayı sevmezdi; sergi açmışsa iki gün sonra, bir iş için gelmişse işi biter bitmez Ankara'yı terk ederdi. Eşimden ayrıldıktan sonra Adil Han'da yatar kalkar olmuştum. Atölyede bir sedir bir de asker işi portatif karyola vardı. Nuri Ankara'ya geldiğinde atölyedeki sedirde yatardı; varlıklı dostları vardı ama gidip onların evinde kal-

mazdı. Gündüz işine giderdi, döndüğünde yakın bir lokantada yemek yer sonra atölyede akşam sohbetlerine devam ederdik. Bir akşam Can Yücel ve Vüs'at O. Bener'le Ulus'ta Üç Nal meyhanesine, arkasından da Gar Gazinosu'na gitmiştik. O gecenin sabahı Vüs'at geldi. Eşi Raziye kapıyı açmayınca, pencereden içeri girip sandalyeleri masaları kırıp geçirmiş.

O yıllarda resim satışı yok denecek kadar azdı. Ressamın hemen hepsi bir işte çalışıp bir yandan da resim yapıyorlardı. Ben zaten ressam olmak için askerliği bırakmıştım, başka bir işe girmeyi düşünemezdim. Nuri resimden başka bir şey yapamazdı ama ona resim öğretmenliği bile vermiyorlardı. Resim satışı çok az olduğu gibi sipariş panolar da yok denecek kadar azdı.

Nuri, Ankara'ya gelmediği zamanlarda mektup yazardı. Mektuplarında genellikle tarih bulunmaz. Öyle bir mektubunda, iki ay önce sözleşmesi yapılmış olan işten haber çıkmamış, şöyle yazıyordu bana:

"Parasızlığım en son haddini buldu, canımın sıkıntısı neredeyse beynimi sulandıracak. Göz açıp kapasıya, bankaya 500 lirayı, faiz parası olarak tosluyoruz. Ne hal kaldı ne de mecal. Uçan kuş borçlunun örneği oldum."

Aynı sıkıntılar benim başıma da hep gelmişti, bunun nasıl bir işkence olduğunu çok iyi bilirim. Nuri İyem'in işi resim yapmaktı. Başına ne gelirse gelsin her durumda resim yapmaya zorunluydu. Güzel Sanatlar Akademisini birincilikle bitirmişti. Benimsediği sol düşünce, insanların hakça yaşamasını sağlama yolunda üretmesini gerektiriyordu. Akademiyi bitirirken yaptığı Nalbantlar tablosu onun resminin ne yolda olacağını bir göstergesi gibi gelir bana.

Soyut Resme Geçiş

Demokrat Parti 1950'de iktidara geldi. Her yerde komünizm izleri aranılıyordu. Figüratif resim yapan ressamın resimleri taranıyor, resimlerin şurasında burasında orak çekiç aranılıyordu. Bazı res-

samların başı bu yüzden belaya girmişti. Nuri başından beri dikkat çeken bir ressam olmuştu, bu yüzden polisin büyütecinin altındaydı.

Soyut resim yeni bir soluktu. Entellektüel bir eylemdi. Polis ilgilenmedi. Soyut resmin içindeki özgürlük çekiciydi. Suçlanma riski yoktu. 2.Dünya Savaşı sonrası bütün dünyada devrimci bir eylem olarak değerlendiriliyordu. Nuri ve bazı ressamlar polisle uğraşmak yerine, soyut resmin sonsuz olanakları içinde fırça sallamayı yeğlediler. Ayrıca, soyut resim sayesinde bazı ressamlar, seramikçiler ve yontucular büyük yapılarla yapıtlarını uygulama olanağı buldular.

Figüratif resim yapanlarla, soyut resim yapanlar arasında açık, gizli savaş sürüyordu. Birbirlerini küçümsemeler eksik olmuyordu. Eşref Üren kendi resimlerinden birinin fonundaki bir küçük alanı işaretleyerek, işte size soyut resim, demişti.

Somut Dönem

1960 ihtilali, ihtilale hedef olanların ve onların yandaşlarının dışında yurt genelinde büyük bir coşku uyandırmıştı. İnsanlar sokaklara dökülmüş bayram ediyorlardı. Yasaklanmış kitaplar ortaya dökülmüş, gizli gizli okunan Nazım Hikmet şiirleri yerli basımlara kavuşmuştu. Polis silahsızlandırılmış, olur olmaz aramalar ve tutuklamalar durmuştu.

1961 Anayasası kabul edilip, özgürlükler meşrulaşınca, bu entellektüel ortamda Nuri İyem figüratif resme döndü. İstanbul İstiklal caddesindeki Belediye resim galerisinde açtığı soyut resimlerin arasına birkaç tane de portre koymuştu; bunlardan biri kara sakallı bir yobazın portresiydi.

Nuri İyem somut döneme geçtikten sonra, soyut dönemde kazandığı nitelikleri kaldırıp bir yana atmış değildir. Somut döneme geçtikten sonra yaptığı portrelerinde, soyut çalışmalarının renk olgunluğunun yanı sıra, bir zamanlar yaptığı seramik çalışmalarında bulduğu renkleri, güneş yanığı Anadolu kadını yüzlerinin kırışık çizgileri arasına yerleştirmişti. Susuz kalmış topraklar gibi

çatlak yüz çizgileriyle işlenmiş anaç kadın portreleri bir çeşit Toprak Ana Tanrıçasını anımsatan görünüşleri ile çok etkileyiciydi.

Anadolu Kadın Portreleri

Anadolu kadınlarının çehrelerinden esinlenerek yaptığı portreler ilginç geldi. İstekler sel gibi büyüyordu. Bunları yapmak zorundaydı; geçinecekti. Ayrıca gördüğü sevgi, ilgi, ondaki bitip tükenmez üretme coşkusu körüklüyordu. Nuri İyem o yoğun, duyu yüklü portrelerin yerine, giderek daha düz renklerle çalışılmış Anadolu kadını portrelerini koyarak çalışmayı sürdürdü.

Yaptığı yüzlerce Anadolu Kadını portreleri arasında, başlangıçta boyadığı Toprak Ana çehreli kadın portrelerinin başka bir yeri vardır sanıyorum. Nuri için İstanbul'da yapılan Retrospektif Resim Sergisinde 1500 kadar olan resimleri arasında Anadolu Kadını portreleri çoğunlukta idi. İlk bakışta birbirlerine benzedikleri sanılan bu portreler yine de farklıydılar.

Nuri İyem'i yaptığı yinelemelerden dolayı savunmaya değil, anlamaya çalışıyorum. Sanatta, her çağda resim alıcısının istekleri göz önüne alınmıştır. Rönesans resmi baştan sona sipariştir. Modern çağın ünlü ressamları da, en azından sayısız müzelerin taleplerine yanıt verebilmek için resimlerini değişik kompozisyon ve armonilerde yinelemişlerdir.

Kaybetmekten çok büyük bir üzüntü duyduğum değerli dostum, büyük ressam ve büyük insan Nuri İyem'in bir dönem çalışmalarına ve düşüncelerine ışık tutmaya çalıştım.

Unutmayalım, sanatta gelişen ülkelerin sanatçıları arkalarında hep ülkelerinin desteğini bulmuşlardır. Doğru dürüst sanat müzesi olmayan, olanların da ne zaman açık ne zaman kapalı oldukları bilinemeyen bir ülkede yaşayıp da özgün yapıtlar vermek çok zordur. Bir ülke yönetiminin öncelikle uluslararası alanda sanatın ne denli etkili

olduğunun bilincinde olması, sanatçılarına değer vermesi gerekir ki sanat gelişebilsin.

Kendi kaleminden dökülmüş düşünceleri bilinmeden onun için yazılanlar sadece yorumdan ibaret kalır, diye düşünmekteyim.

Nuri İyem'in mektuplarının bir çoğunu okuduktan sonra sakladım. Bu mektuplar, Nuri İyem'in duruşunu, Türkiye'de sanatın durumunu, sanatçıların arkalarında politik gücün bulunmaması bir yana, sanat yapmalarına nasıl engel olduğunu, neler yapabileceğimizi anlatır.

İşte bu mektuplardan ikisi:

Cemil Kardeş,

Her şeyi yoluna koymuş olmanı candan diliyorum. Gerçi pek zor bu benim dilediğim. Ama, dünyanın bütün yörelerinde, namuslu kalmak isteyen, tutumunda bir içtenlik bulunan sanatçıların kaderi hep böyle olmuştur ve olmaktadır.

Toplum, her yerde biraz dikleşen, sözü, görüşleri aykırılaşana karşı kor. Bunda, diyebilirim ki, her toplum sözleşmişcesine böyledir. Gerçekten de iyice düşünülecek olursa, toplumsal ruh diyebileceğimiz bir güç vardır ve o, daima iktidarda kalmak ister. Bu da onun yaşama iç güdüsüdür.

Toplumda bir aykırı, bir başka olmaya, hemen karşı koymak eğilimi kendiliğinden varsa, bu bir çeşit kendini savunma iç güdüsü ile anca açıklanabilir.

Toplum karşı koyuşlarının, akıl yolundan anlatılabilecek, açıklanabilecek, ya da akla uygun düşen davranışlar olarak görülebilecek bir yönü yoktur. İlkel toplulukları düşündüğümüz zaman bu yönü daha iyi anlayabiliriz. İlkel geleneklerle birlikte anca yaşayabilir. Bu onun yaşayabilme, direnme inancıdır. Kararlaştırılmış, anlaşmalı olarak ortaya konmuş, toplu yaşayış düzenini, daha akla dayanan, daha doğru olan başka türlü yaşamak şekline çevirmek, sanki içlerinden hiç birinin aklından geçemez. Belki geçer, belki mevcut yaşayış düzenini saçma da bulur,

ama karşı koyamaz. Koyarsa, kabilesinden dışarıya kovulur ya da öldürülür.

Saniyor musun ki, uygar dünyanın, toplumsal ruhunda, ya da iç güdüsünde, bu karşı koymak, artık terk edilmiş, unutulmuştur ve her eylemin doğru ya da zararlı oluşunu, aklın ve kanunlarının yetisi belirtir. Ne gezer! Asla hiçbir akıl düzeni, toplumsal ruhun, o iç güdünün yolunu çevirememiştir.

Karşı koyuş her zaman her yerde vardır. Ama şekli değişmiştir. Dostum, derece, derece, hepimiz (yani işinde şerefli, doğru ve ileri bir tutumu olsun isteyenlerin tümü) bu karşı koyuşla pençeleşmek zorundadır. Ne var ki, bu işin günümüz koşulları içinde bir garip, garip olduğu kertede çapraşık, zor anlaşılır yönü vardır. İnsanın uygar toplulukların karşı koyuşunun, doğrudan doğruya olmadığını anlaması çok geç oluyor. Çünkü görünürde, hiçbir engel yok gibidir. Sanırsın ki alabildiğine özgürlükler vardır. Hep dinler ve anlar gibi görünürler. İnanmış, doğru bulmuş gibi dururlar karşımızda. Belki akılları ile bunun böyle olması gerektiğine de varırlar. Ne var ki, duyguları ile buna asla katılmazlar. Hiç kuşkun olmasın, yaşamayı sürdüren, tehlikelerden insan oğlunu haberli kılan duygulardır.

Ne var ki, duygular yaşayışımızı sürdürdükleri ve bizi korudukları halde (buna soyumuzu sürdürmeyi de katabiliriz), GERÇEĞİ görmeye ve göstermeye elverişli değillerdir. İnsan soyu, aklını duygularının baskısından kurtarabilseydi, dünyanın kaderini çoktan çözmüş, yoluna koymuştu, aklın ışığında.

Ama insan soyu, duyguları (hisleri) ile, alıştığına, menfaatlarına göregeldiklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bir anlamda bu zorunlu ve huzur içinde yaşamak için gerekli bir tempodur da. Ama monoton tempo, öldürücü, bireysel ruhu öldürücü, sindirici, uyuşturucu tempo. İyi ya işte anca böylelikle toplumsal ruh daima iktidarda kalabilir.

Sen şimdi bana, A Nuri bey, yeniden felsefe-sosyoloji-mantık mı okuyacağız? diyeceksin. Ya da toplum ve ahlak üstüne allame mi kesileceğiz?

Değil Cemil kardeş, değil. Kendi yalın ve kimseye zararı dokunmaz, (tam tersine her keze faydalı olacak) yaşayışımız içinde, bizi bin türlü harap eden, boy boy, karşı koyuşların ağırlığı ile bunuluyoruz. Sonunda pusulayı biz de şaşırıyor, tıpkı onlar gibi, biz de duygularımızın, içgüdülerimizin savunucu, karşı koyucu etkenleri ile gerçeği göremez duruma düşüyoruz.

Sonuç şu ki, bizden çok daha kalabalık, bizden çok daha büyük ve güçlü olanla kör döğüşünden farksız bir çatışmaya giriyoruz. Ne var ki, bu çatışma anca bize pahalıya mal olur. Kesin olarak yenilen biz oluruz.

O halde ne yapmalıyız? Sanat çalışmalarımızda, bir yerde pek de işimize yararı olmayan aklımızı, çatışmanın kaçınılmaz olduğu bu alana sürmeliyiz. Burada aklın ışığı bize yol gösterici olacaktır.

Bütün bu can sıkıcı vaizlerimle kafanı şişirmemin nedenlerini anladın elbet.

Orada iken 'yaptıklarından bir süre için vaz geç' demiştin, hatırlıyorsan. İnan ki sana olan karşı koyuşun bir başka çeşiti de benim başımda. Sana, biraz teselli bulasın diye yazmıyorum bunları, böyle şey aklımdan geçmez. Ortak bir dayanışmaya zo-

runluyuz da onun için yazıyorum sana düşüncelerimi.

Uzun bir süre ve elime geçen her fırsatta, Ankara'daki çevreyi izledim. Sana yakın –hem de çok yakın olanlarından- uzak ve karşı olanlarına dek, bir çoğunu konuşturabildim.

Dostum, senin resmine karşı çok şiddetli bir tepki var. (Bu tepkiyi P..... meslekdaşlarımız da körüklüyorlar tabii.) Resminin sana özgü oluşu ve yalnız senin tarafından yapılmakta bulunuşu, (hoş en güzel yönü bu ama anlayan kim?), çevreyi bir garip güvensizliğe sürüklüyor. (Söz gelişi, Turgut Uyar senden daha şanslı çünkü onu izleyen birkaç kişi, onun gibi şiirlere özenen birkaç şair var.)

İşte bu güvensizlikten doğan tepkiyi yenmen lazım.

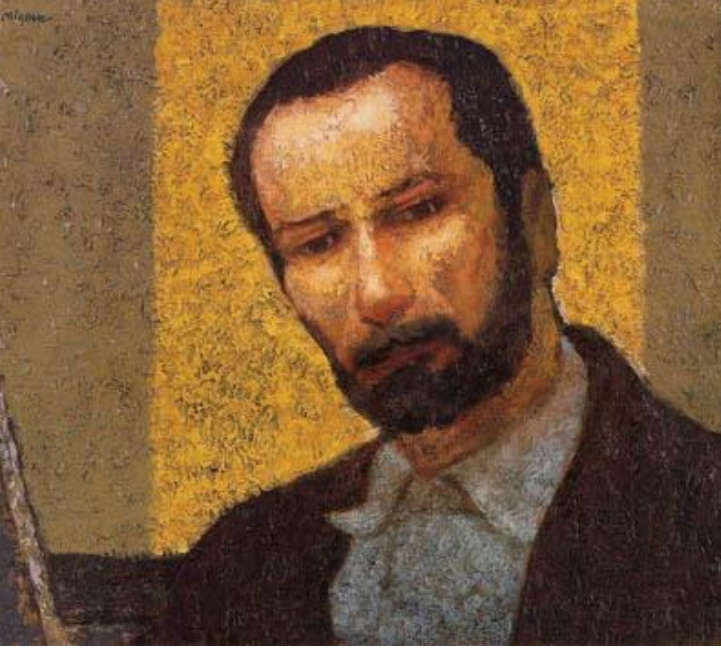
Ne var ki bunu artık karşı koyma ile yapamazsın. (İstersen Picasso'nun hayatını izle, göreceksin ki kuvvetli tepki karşısında, tutumunu değiştirir görünmüştür.)

Ukalalık olmasın, akıl vermek olmasın ama, senin için de yol galiba bu. Bir mola vereceksin adeta. Ve çevreyi dinler göreeneceksin. Eski inançlarını daha renkli kılmış, daha değişik kompozisyonlara sürmüş resimler yap, (şimdilerde yaptığın gibi) ve bunları, onun bunun görebileceği yerlere koy, evinde saklama. Bu değişikliği fark etsinler, 'sözümüzü isteklerimizi dikkatle dinliyor diye', hissedilir şekilde hareketleneceklerdir.

İnan ki çevre de suçsuz bu direnişte. Kendi aralarında yetmiş bir insanın, birden bu kadar aykırılığa gitmesini hoş karşılayabilmek onların elinde değil. Bu bir yaşama sevk i tabiisi Dostum. Öyle bil bunu.

Yalın bir 'aşağılık duygusu' ya da başkaca yargılara bağlanmaz, bu karşı koyuşun nedenleri. Aslında karşı koyuşun kökleri yukarda belirtmeye çabaladığım gibi, çok daha derinlerde. Dediğim gibi, aklın ışığının dışında, toplumsal ruh ve iç güdüsünde.

Yumuşak, anlayışlı, insancıl duygulara dönecek ve onların bu karşı koyuşuna, hoş görürlükle ba-

Kardeşim,

Mektubunu peş peşine FORM dergilerini aldım. Yazını çok sevdim. Devleti, tablolarına yüksek fiyatlar ödemeye sürükleyen tutumları, çok ustalıklı, açık seçik anlatmışsın. Bu yüz karası işin, nedenleri ile birlikte oluşumunu anlatman, bizim sanat gerçeğimizi pek ala, pek güzel belirtiyordu. Rezil herifler, sonraki kuşakları da, birer birer yolozlaştırıyorlar. Tahta kuru herifler.

Mektubuma bir yazı daha iliştiyorum. Bunu yazmak hevesini, emin olan senin yazın uyandırdı bende. Önce, her ne kadar zahmetse de bir oku ve münasip

kacaksın. 'Peki ben yanılmışım' dermişcesine ya da 'nasıl artık sizlerle anlaşabiliyorum değil mi' gibisine. Resmini kompozisyonları, renkleri ile biraz değiştireceksin.

Belki şu başına gelen ağırlılarından sonra daha iyi anlıyorsundur. Picasso'nun hayatı boyunca altı yedi çeşit resmi hep birlikte götürüşünü ve bir kızın portresinden, 13 ayrı sonuçla biten 13 portre yapmasını.

Pratik, cin gibi zeki adam. Şu yedi türlü çeşni ile her çeşit insana hayatı boyunca seslenebilmek olanağını buldu.

Geçmiş gitmiş devirlerini sen de kapatma. Onları şimdiki genişlemiş, derinlik kazanmış anlayışınla, bir kez daha ele al. Nasıl olsa bunlar senin damganı taşıyor.

Hatta kolajlarını, bu günkü vardığın kattan nice yaparsın? Bence çok ilginç bir çalışma bu. Bütün müzisyenlerin yaptıklarını Picasso resimde yaptı.

Velhasıl, yokla çevreni ve bunu yaparken onların suçsuz olduğunu bil. Bethofen, çevresini çok aşmış bir insandı. Ne var ki, her zaman anlayışla ve bir Baba şefkati ile dönüp dönüp onların gereksinli oldukları ile meşgul olmuştur.

N.İyem

görüyorsan, FORM'a ver. Yeditepe'de önümüzdeki sayıda, devlet sergisine ilişkin ve bir de T.E. yüzsüzüne cevap olarak bir yazım çıkacak.

Cemil Kardeş, Haluk Muratoğlu'na bir mektup göndermiş ve Ulustaki iş hanında durumun nice olduğunu sordurmuştum. Cevap alamadım. Ya Haluk benim angaryalarımından usandı, ya da yazlığa bir yere gitti. Kendisine selamlarımı iletirsen çok memnun olacağım.

Kuzum ne oldu gerçekten Ulustaki iş? Geçende elimе yaptığımız mukavele geçti. Tarihine baktım 15 Nisan. E, Mayıs Haziran geçti. Bugün de Temmuz'un 11'i. Galiba, 86 gün geçmiş. Mukavelede 150 iş gününde işin bitmesi gerekli deniyor. Geriye şu hale nazaran 64 gün kaldı. Hala ses seda yok. Onlar da mı caydı bu işten? Ne dönüyor bir anlasana, veya bildiğin varsa beni haberdar et.

Parasızlığım en son haddini buldu. Canımın sıkıntısı nerde ise beynimi sulandıracak. Göz açıp kapasıya bankaya 500 lirayı, faiz parası olarak topluyoruz. Ne hal kaldı ne de mecal. Uçan kuşa borçlunun örneği oldum.

Bizim hane halkının sizlere selamlar. Çocukların gözlerinden öperim. Hadi hoşça kal aziz kardeşim.

N.İyem

Çoğu kez çiğnenen temel hak'larını, hayal etme olasılığı bile yadsınan, dünyada milyonlarca kız çocuğu için okula gitmek, oyun oynamak yasak. Ev işlerinde yağ ve is ile kirlenen onların temiz elleri, ağır işlerin üstesinden gelemeyince, köleler gibi şiddetin herhangi bir biçimine maruz kalır .

Küresel düzeyde yapılan ve aynı sonuçlara ulaşılan araştırmalara göre; 16 yaşından küçük kızlar, yetersiz ekonomik nedenlerden dolayı bu alanda çalıştırılmaktadır. Ev işleri birçok kadın için de hayatta kalmanın tek yoludur.

Özellikle daha iyi ekonomik koşullar bulmak için başka ülkelere giden, sonuçta kendilerini ev temizliğinde bulan, eğitim düzeyi düşük, fakir göçmen kadınların bu işlerle karşılaştıkları bir gerçek. Eğitim düzeyi yüksek göçmen kadınların, başka işlere yönelmeleri durumunda, ayrımcılığa uğradığı, daha düşük ücretlerle çalıştırıldığı gerçeği de bilinmekte.

Uluslararası Çocukları Koruma Örgütü "SAVE de Children", "Kapıların ardındaki köleler: Çocuk Ev İşçiliğinin En Kötü Biçimleri" adlı raporunda; "cinsiyet ayrımcılığının ve dünyada çocuk işçiliğindeki artışın, kaygı verici boyutlara ulaştığına dikkat çekerek, bunun şüphe götürmez bir gerçek" olduğunu belirtti. "Çocukların çok erken yaşlarda çalıştırıldıklarını ve bunun da aileleri tarafından, kişilik gelişiminin bir parçası olarak algılandığını" söyledi.

Bazı uluslarda ebeveynlerin çoğunluğu; diğer çocuk işlerinin tersine ev işleri işçiliğini, kazançlı, evliliğe hazırlık ve eğitime karşı bir seçenek olarak görüyor.

Fahişelik yaptırılan, küçük yaşta uyuşturucu trafiği gibi çok tehlikeli "işlerde", tarım ve inşaat alanlarında çalıştırılan milyonlarca çocuğun bulunduğunu söyleyen SAVE örgütü, ev işlerinde çalışan çocukların çoğunluğunun kızlardan oluştuğuna işaret ederek çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olan, bu alanlarda bulunmalarındansa, ev işlerinde çalışmalarını tercih ettiklerini belirtti.

6-17 yaş arasındaki (kız ve erkek) çocuklardan oluşan ve ev işlerinde çalıştırılan çocuk işçilerin, gelir düzeyi düşük ailelerden çıkması alışlagelmiş bir durumdur.

Recife (Brezilya) eyaleti yetkilileri tarafından yaptırılan geniş kapsamlı bir araştırmaya göre, ev işlerinde çalıştırılan çocukların % 94,5 i 17 yaşından küçük. Guatemala'da ise bu oran % 90,4.

Uluslararası Çocukları Koruma Örgütü SAVE, bu alanda çalıştırılan çocukların, "tek ebeveynli ailelerden geldiklerini veya 18 yaşından küçükken ev işlerinde çalışan annelere sahip olduklarını belirterek, bunun çok yaygın bir durum" olduğuna dikkat çekti. Bir okulun sınıfında oturmaya can atan ancak hayat koşulları tarafından, başkalarının kıyafetlerini yıkamaya, bulaşıklarını ovmaya zorlanan yoksul kız çocukları ve genç kızların yinelenen acı tarihidir bu.

SAVE de Children örgütüne göre, "erken yaşlardan itibaren ev işlerinde çalıştırılan kadınların büyük çoğunluğunun, bu alana yönelmelerinde; yoksulluk, kadın olma, sosyal dışlanma, etnik ve cinsiyet ayrımcılığı eğitimsizlik ve de aile içi şiddet" önemli faktörlerdir.

Örgüt, "ev çocuk işçiliğinin tamamıyla zararsız bir meslek olarak yaygın bir şekilde kabul gördüğünü belirterek, bunun doğru olmadığını, ev işlerinin, etkin ve aktif bir biçimde incelenmediğini, bu alanda çocuklara yönelik ilgisizlik ve suiistimal durumlarının yaşandığını" açıkladı. SAVE de Children, "bu ergin olmayan insanların sık sık şiddetle karşılaştıklarını ve bunun gizli kaldığını" da ekledi.

Dünyada ev işlerinde çalışan çocuk sayısı 40 milyon civarında. Organización No Governamental (ONG) "Bunların büyük bir çoğunluğunun, hiçbir hakka sahip olmayan gerçek köleler olduklarını" açıkladı.

Onların, çiğnenen haklarıyla birlikte, daha ümit verici bir dünyayı hayal etme olasılığı da yok edilmiş oldu.

www.ayorum.com

